

YEREL MALZEME İLE İNŞA EDİLMİŞ BİR CUMHURİYET DÖNEMİ YAPISI: İNŞA ÖNCESİ ÇALIŞMALARDAN YIKIMA MARAŞ HALKEVİ Sezgi GİRAY KÜÇÜK*

Alındı: 04.11.2023; Son Metin: 09.01.2025

Anahtar Sözcükler: Halkevi; doğal taş; Cumhuriyet Dönemi Mimarisi; Kahramanmaraş; Abarabaşı Kilisesi

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun monarşi sisteminden sonra, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, Osmanlı topraklarında egemenliğin millete ait olduğu yeni bir dönem başlamış, bu dönemde Türk halkını kısa sürede çağdaş düzeye getirecek olan sosyal ve ekonomik atılımlar art arda uygulama alanına aktarılmaya çalışılmıştır. Ancak bu atılımlar, kitlelere hızlı bir şekilde ulaşamamış, Atatürk ve diğer devlet yöneticileri, bu kopukluğu gidermenin yollarını aramışlardır (Çeçen, 1990, 87, 89). Ülkelerin kalkınmasında eğitimin ve okuryazarlığın öneminin farkında olan Atatürk, çağdaş bir toplumun oluşturulmasının eğitimle sağlanacağına olan inancını çok kez vurgulamıştır. Örneğin, Cumhuriyet'in kuruluşu öncesi, İstiklal Savaşı'nın kritik dönemlerinde Maarif Kongresi'ni düzenleyerek öğretmenlerden ülkenin eğitim sorunlarını dinlemiş ve yeni Türkiye'de eğitimin millî, aklî ve ilmi olacağını belirtmiştir (Öztürk, 2021). 1924 yılında çıkarılan Öğretim Birliği Yasası, 1928 yılında yeni Türk harflerinin kabulü, 1932 yılında Dil Devrimi ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması gibi faaliyetler, yeni kurulan Cumhuriyet'te eğitim alanında gerçekleştirilen önemli adımlardır.

1927 yılının genel kongresinde Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi), eğitimin ulusal olmasını, tek amaç olarak açıklamıştır. Yine bu kongrede kararlaştırıldığı üzere, toplumun ulusal ve uygar değerlerini yükseltecek vatandaşlar yetiştirilecek, vatandaşların yeteneklerini geliştirmeleri için alan açılacak, ilköğretim görmemiş vatandaşlara gerekli bilgiler halk dersliklerinde verilecek, uygulamalı işler yapan kişilerin meslekî bilgileri, halk kursları ile geliştirilecek, güzel sanatlar ve Türk dilinin gelişmesi için yeni önlemler alınacaktır (Çeçen, 1994, 381). Parti programına bu görüşlerin girmesiyle başlayan arayışla, çeşitli ülkelerin bu konudaki deneyimleri araştırılmıştır. Canlı ve üretici bir toplumun yaratılmasında, boş zamanları değerlendirmeye yönelik toplum merkezlerinin, çağdaş demokrasilerin gelişmesinde önemli katkı sağladığı gözlemlenmiş ve Türkiye'de benzeri

* Programme of Architectural Restoration, Vocational High School, Mimar Sinan Fine Arts University, İstanbul, TÜRKİYE.

bir örgütlenmenin yolları araştırılmaya başlanmıştır (Çeçen, 1990, 91, 92). Bu arayış, halkevleri modeli ile sonuçlanmıştır. 19 Şubat 1932 günü, başta Ankara olmak üzere 14 il merkezinde halkevleri açılmıştır (Arıkan, 1999, 268). Aynı yıl, Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından yayınlanan Halkevleri Talimatnamesinde (C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, 1932, 4), maddi imkanları daha geniş ve okuma oranı oldukça yüksek olan ülkelerde bile halkın, kültür birimlerine her geçen gün daha da artarak önem verdiğine dikkat çekilmiştir. Ülkemizde bu açığı kapatmak için hızlı bir şekilde çalışmaların yürütülmesi hedeflenmiştir. Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık ilkeleri doğrultusunda insanlar yetiştirmenin, millî kültür, faaliyet ve bilimsel çalışmaları desteklemenin, güzel sanatları geliştirmenin önemi vurgulanmıştır. Halkevlerinin kurulma amacı da bu uğurda çalışacak vatandaşları birleştirmektir (C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, 1932, 5). Halkevlerinde, dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, tiyatro, spor, sosyal yardım, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve yayın, köycülük ile müze ve sergi şubelerinden oluşan çalışma kolları oluşturulması hedeflenmiş ve uygulanmıştır (Oral, 2002, 512; C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, 1932, 10-21).

Benzer amaçlarla Cumhuriyet öncesinde kurulmuş bir yapı tipi de Türk Ocakları olmuştur. Ancak Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki Türk milliyetçiliği hareketini destekleyen, Osmanlılık ideolojisi tarihe karışmış olduğu halde Türk ve İslam unsurlarını hala eşit ölçüde vurgulayan Türk Ocakları, Cumhuriyet hükümetine göre gerici bir tutum içerisine girmiştir (Şimşek, 2002, 29, 30). 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara'da toplanan Türk Ocaklarının olağanüstü kongresinde, ocakların Cumhuriyet Halk Fırkasına katılma kararı alınmış ve devir işlemlerine başlanmıştır. 18 Nisan'da ise menkul eşyanın devri tümüyle tamamlanmış, böylece 257 şubesi bulunan Türk Ocakları tamamen CHP'ye katılmıştır (Arıkan, 1999, 266). Kapatılan Türk Ocaklarına ait binalar, özellikle ilk yıllarda, yeni halkevi binaları yapılarına kadar halkevi olarak kullanılmışlardır. Bunların dışında çok sayıda yeni halkevi binası da inşa edilmiştir.

Halkevi Binaları İdarî ve Ekonomik Yapısı

Halkevlerinin idarî yapısı, denetimi kolaylaştıracak şekilde hazırlanmıştır. Daha önce belirtildiği üzere, halkevleri şubelerden (kollardan) oluşmaktaydı. Partili olsun veya olmasın, herkes bir veya birden fazla şubeye, ilgisi ve isteği doğrultusunda üye olabilir, etkinliklere katılabilirdi. Ancak sadece bir şubenin tam üyesi olabilirdi, yani şubelerin yönetiminden sorumlu Şube Yönetim Kurulu üyesi seçimi için sadece bir oy verme hakkına sahip olurdu. Şube Yönetim Kurulu üyeleri, iki yılda bir seçilirdi (Şimşek, 2002, 75) ve Yönetim Kurulu üyesi olacak kişinin partili veya devlet memuru olma koşulu vardı. Üye sayısına göre üç veya beş kişilik yönetim kurulları oluşturulurdu. Şube Başkanı seçilebilmek için, geçerli oyların en az yarısını almak gerekirdi (Şimşek, 2002, 79). Şubelerin Yönetim Kurulu Başkanları, Halkevi Yönetim Kurulu'nu oluşturmaktaydı. Aslında Şube Yönetim Kurulu üyelerinden herhangi birinin Halkevi Yönetim Kurulu'na katılacak delege olarak seçilmesi teoride mümkün olduğu halde, uygulamada genellikle Şube Başkanları bu görevi üstleniyorlardı (Şimşek, 2002, 89).

Halkevlerinin yönetim kurulları, şube yönetim kurullarının seçtikleri birer delegeden ve bulunduğu idari bölgenin (il, ilçe veya kaza) parti teşkilatı tarafından atanan bir başkandan oluşuyordu. Bir halkevinin binası ve bütçesi, bağlı bulunduğu idari bölgenin parti teşkilatı tarafından sağlanırdı (Şimşek, 2002, 76). Halkevi, bu idari bölge parti teşkilatına ve CHP Genel

1. Mersin Halkevi'ni Vali Tevfik Sırrı Gür çizmiştir (Yeşilkaya, 2003, 133).

2. Tablodaki halkevlerinin seçiminde öncelikle günümüzde mevcut olanlara yer verilmiştir. Bunun sebebi, hem günümüze ulaşabilmiş halkevlerinin tespitine öncelik vermek hem de mevcut halkevlerinin yapım tekniklerinin daha kolay görülebiliyor olmasıdır. Bunların yanı sıra Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki halkevi plan çizimleri ve varsa fotoğrafları üzerinden tespitlerde bulunulmuştur. Daha sonra Arkitekt dergisi veri tabanında, hakkında yayın olan halkevleri eklenmiştir. Ancak bunların tamamının uygulanıp uygulanmadığı bilinmediğinden, bazılarının inşa yılı değil, proje yılı belirtilmiştir. Tablodaki halkevleri sayısı 25 ile sınırlandırılmış olup Arkitekt veri tabanındaki tüm halkevi planları buraya eklenememiştir. Daha fazla plan hakkında detaylı bilgi için bkz. Durukan (2006, 183-214).

Sekreterliği'ne karşı sorumluydu. Ankara Halkevi'nde ise istisnai olarak, başkan CHP Genel Yönetim Kurulu tarafından atanır ve doğrudan Genel Sekreterlikle yazışırdı (Şimşek, 2002, 73). Genel Sekreterlik, Parti Genel Yönetim Kurulu'na bağlı idi. Halkevlerinin açılması, işletilmesi ve denetlenmesi konuları ilk önce il, ilçe, kazalardaki Parti Teşkilatları Yönetim Kurullarının yetki ve sorumluluğuna bırakılmıştı. Ancak partide yaşanan merkezileşme eğilimlerine paralel olarak 1935 parti tüzüğünde bu durum değiştirilmiş, CHP Genel Yönetim Kurulu'na bırakılmıştır. Yani yerel parti örgütleri halkevinden sorumlu tutulmaya devam edilmiş ancak karar verme yetkileri ellerinden alınmış, üst merciye verilmiştir (Şimşek, 2002, 73). Tek partinin hâkim olduğu ortamda halkevlerinin gelirleri devlet bütçesinden ve bulunduğu bölgenin Parti İl Örgütü tarafından karşılanmaktaydı (Özdemir ve Aktaş, 2011, 45). Bunun yanı sıra halkın bağışlarının da halkevlerine katkısının olduğu bilinmektedir (Yeşilkaya, 2003, 134).

Halkevi Binaları Mimarisi, Malzemeleri ve Projelendirme Süreci

Halkevleri, genel itibariyle, eğitim amacının yanı sıra, modernleşmeye çalışan toplumda konumları, mimarileri ve kullanılan malzemeleriyle de döneminin yeni yüzünü temsil etmiştir. Halkevi binalarına önem veren parti, arsa sağlandıktan sonra, yarışma yoluyla, sipariş yoluyla, Bayındırlık Bakanlığınca veya Genel Sekreterliğe bağlı Müşavir Mimarlık Bürosu aracılığıyla, halkevine proje sağlayabilmekteydi. Bazı durumlarda halkevi yapılması planlanan ilin valisi, projeyi kendisi de hazırlayabilmekteydi (Yeşilkaya, 2003, 133) (1). Bu dönemde sıklıkla kullanılan, dönemin çağdaş malzemesi olan betonarme, çoğu halkevinde yapım tekniği olarak taşıyıcı kolon, giriş ve perde duvarlarda kullanılmıştır. Taşıyıcı olmayan duvarlarda ise genellikle tuğla, yapı malzemesi olarak tercih edilmiştir (Durukan, 2006). Yeşilkaya (1997, 175), incelemiş olduğu halkevlerinin hemen hemen hepsinde betonarmenin kullanıldığına dikkat çekmiş, neden geleneksel sistemin kullanılmadığını sorgulamıştır. Halkevlerinin yapım tekniği ve malzemelerinin analiz edildiği, çalışma kapsamında hazırlanan tablo da halkevlerinde betonarme kullanımının yaygın olduğunu desteklemektedir (**Tablo 1**) (2). Bu tablo çerçevesinde incelenen 25 halkevinin 16'sı betonarme, ikisi karma (betonarme ve çelik profil), üçü kâgir yapım tekniği ile inşa edilmiş olup dördünün ise yapım tekniği proje/fotoğraf üzerinden anlaşılamamaktadır. Betonarme halkevlerinin 19'unun dış cephesi sıvalıdır, üçünde sıva ve taş kaplama birlikte kullanılmıştır, üçü ise bilinmemektedir. Geniş açıklık geçebilmesi, istenilen formun kolaylıkla verilebilmesi gibi avantajları, betonarmenin başlıca tercih sebeplerinden olmuştur.

Halkevlerinin en hızlı geliştiği dönem 1932-1940 yılları arasını kapsayan dönem olmuştur. 1940'tan sonra gerek II. Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'nin savaş önlemleri alması gerek ekonomik sıkıntılar gerek halkevlerinin ülke çapına yayılmış olması sebepleriyle çok fazla halkevi açılmamıştır (Özdemir ve Aktaş, 2011, 247). **Tablo 1**, halkevlerinin büyük çoğunluğunun 1932-1940 yılları arasında açıldığı bilgisini doğrulamaktadır. 25 halkevinden 10'u 1940 yılı ve sonrasında projelendirilmiş veya inşa edilmiştir. Durukan (2006, 149), 1940'lardan sonra ulusallığa doğru yönelişle birlikte halkevlerinde taş kullanımına ağırlık verildiğini söylemiştir (Durukan, 2006, 149). Bu tablodan görüldüğü üzere 1940 yılı ve sonrası inşa edilen/projelendirilen 10 yapıdan yalnız üçü kâgir yapım tekniklidir. Bunların da yalnız birinde, Kaş Halkevi'nde cephede taş görülmektedir. Bu verilerden hareketle 1940 sonrası da dahil olmak

	Halkevi İsmi	İnşa yılı/ Proje yılı	Yapım Tekniği	Dış Cephe Malzemesi	Mevcut Durumu	Kaynakça
1	Adana Halkevi	1940	Betonarme	Sıva	Mevcut (Büyükşehir Belediye Binası ve Devlet Tiyatrosu Sahnesi)	Adana Halk Evi Binası, t.y.
2	Amasya Halkevi	1934	Betonarme ve çelik profil	Sıva	Bilinmiyor	490-1-0-0, 1652-748-1, 111, 113, 124; Boğazlıyan, 2011, vi.
3	Aydın-Çine Halkevi	1944	Kagir	Sıva	Bilinmiyor	490-1-0-0, 1663-790-1, 1, 2, 4; Yılmaz, İ., Güneş, G., 2022.
4	Bartın Halkevi	1946	Betonarme	Sıva	Bilinmiyor	490-1-0-0, 1797-1288-1, 3, 5, 7, 11.
5	Bayburt Halkevi	Proje yılı: 1948	Betonarme	Sıva	Bilinmiyor	490-1-0-0, 1714-970-1.
6	Burdur Halkevi	1935	Bilinmiyor	Sıva	Bilinmiyor	Özer, 2015, 359.
7	Bursa Halkevi	1938	Betonarme	Sıva	Mevcut (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu)	490-1-0-0, 1676-831-1, 2, 9; Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu (Halkevi Binası), t.y.
8	Düzce Halkevi	Proje yılı: 1933	Betonarme	Sıva	Uygulanmadı	Durukan, 2006, 202.
9	Erzurum Halkevi	1934	Betonarme	Sıva	Yıkıldı (2012 yılında)	Kulöz, 2017.
10	Eskişehir Halkevi	Proje yılı: 1936	Betonarme	Sıva	Mevcut (Restorasyonu için 2022 yılında projesi çizilmiştir)	Eskişehir'e Yakışacak Proje, 2022.
11	Finike Halkevi	Proje yılı: 1945	Kagir	Sıva, sokl kısmı taş	Mevcut (Finike Halk Eğitim Merkezi)	490-1-0-0, 1661 - 781 - 1; 1-4; Finike Halk Eğitimi Merkezi, t.y.
12	Isparta Halkevi	1933	Betonarme	Sıva	Yıkıldı	Çelebi Gürkan, Ü., 2022.
13	İstanbul-Şehremini Halkevi	Proje yılı: 1938	Bilinmiyor	Bilinmiyor	İnşa edilmedi	Tomsu, 1938; Durukan, 2006, 182.
14	İstanbul-Kadıköy Halkevi	1940	Betonarme	Sıva	Mevcut (Kadıköy Halk Eğitim Merkezi)	490-1-0-0, 1725-1013-1, 1-10; Berber, 2010.
15	İzmit Halkevi	1938	Betonarme	Sıva	Mevcut (Halk Eğitim Merkezi)	Kocaeli'nde Tarihi Halkevi Binasının Restorasyonu Tamamlandı, 2024.
16	Kars Halkevi	Proje yılı: 1938	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Memiş, 2022.
17	Kaş Halkevi	Bilinmiyor, ancak 1947 yılına ait fotoğrafı mevcut	Kagir	Taş	Bilinmiyor	490-1-0-0, 1661-782-1, 44, 45; Güçlü, 2022, 240.
18	Konya Halkevi	Proje yılı: 1940	Betonarme	Sıva ve taş kaplama	Mevcut (Konya Halk Eğitim Merkezi)	Oran, 1940, 202; Durukan, 2006, 182.
19	Manisa Halkevi	Proje yılı: 1937	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Kömürcü, 1938, 295.
20	Manisa Akhisar	Proje yılı: 1938	Betonarme	Sıva	Mevcut (Zeynep Gülin Öngör Kız Teknik ve Meslek Lisesi)	490-1-0-0, 1760-1143-1
21	Mardin Halkevi	1938	Betonarme	Sıva	Yıkıldı	Durukan, 2006, 81; Düzenli ve Düzenli, 2019.
22	Mersin Halkevi	1940'lar	Betonarme ve çelik profil	Sıva	Mevcut (Mersin Kültür Merkezi)	Şevkan, 2019, 54-60.
23	Sivas Halkevi	Proje yılı: 1938	Betonarme	Sıva	İnşa edilmedi	Sivas Halkevi Projesi Müsabakası, 1939.
24	Urfa Halkevi	Proje yılı: 1940	Betonarme	Sıva	Bilinmiyor	490-1-0-0, 1794-1272-1, 30.
25	Zonguldak Halkevi	1933	Betonarme	Sıva ve taş kaplama	Mevcut (Belediye Kültür Merkezi)	Tekin, 2017, 199, 200; Durukan, 2006, 81.

Tablo 1. Halkevlerine ait inşa yılı, yapım tekniği, malzeme ve günümüz kullanımlarına dair tablo (yazar tarafından hazırlanmıştır).

üzere, genel olarak halkevlerinde betonarme yapım tekniği kullanıldığı söylenebilir. 1942 tarihli Halkevleri Talimatnamesinde (C.H.P. Halkevleri Halkodaları 1932-1942, 1942, 20) halkevlerinde taş kullanımına öncelik verilmesi gerektiği belirtilmesine rağmen uygulamada bu durumun pek gerçekleşmediği dikkati çekmektedir. Bu talimatnamedeki Halkevlerinin planlaştırılması başlıklı bölümde, arsa seçiminden halkevi planına kadar bir halkevinde bulunması beklenen özellikler belirtilirken, vilayet ve kaza merkezlerinde inşa edilecek halkevlerinde kullanılan malzeme hakkında şöyle denmiştir:

“...Esas olarak Vilâyet ve kaza merkezlerinde inşa edilecek bir Halkevi binasında muhitte bulunan malzemenin kullanılması kabul edilmiştir. Taşı bol olan herhangi bir yerde, sıva ve çimento yerine, taş kullanılması caiz olacağından Bina projeleri buna göre hazırlanmaktadır. Zaten Anadolu yaylasının iklimine en çok mukavemet eden taştır. Eskiden beri Mimari Sanatının en asıl malzemesinden biri olan taştan lâyikile istifade etmekle memleketimizi yüzlerce seneler süsleyecek Halkevi Binaları vücuda getirmek kabil olacaktır. Halkevi Binalarına umumiyetle Mimari ve Sanat bakımından

taksimat ve dahilî aksamına göre ciddî bir şekil vermek icap etmektedir...”
(C.H.P. Halkevleri Halkodaları 1932-1942, 1942, 20).

Yerel malzeme kullanımına öncelik verilmesi gerekliliğinin yanı sıra bu yayında, halkevi binalarının plan, proje ve detay çizimleri için, CHP Genel Sekreterliği’ne bağlı Müşavir Mimarlık Bürosunun kurulduğu ve projelerin bu büroda hazırlanacağı da belirtilir. Talimatnameye göre, halkevinin inşa edileceği alan, Müşavir Mimar tarafından görüldükten sonra proje çizimine geçilecektir. Arsa olarak, yaşam alanlarının bulunduğu bölgeler ve gelişmeye açık alanlar tercih edilmelidir. Halkevleri geniş bir arsada, bahçe ve oyun sahalarıyla birlikte yer almalı, bina doğa ile uyum içinde tasarlanmalıdır. Vilayet merkezlerinde nüfus yoğunluğuna göre büyük yapılar tasarlanabileceği, kaza merkezlerinde, vilayet ve nahiyelerde ise tip plan uygulanacağı da belirtilmiştir. Talimatnamede, mimaride, eski binaları taklit etmekten çekinilmesi gerektiğiyle beraber, Geleneksel Türk Mimarisi esaslarına bağlı kalmaya çok önem verildiği de vurgulanmıştır. Eski yapılardan ilham alınabileceği, ancak taklit edilmemesi gerektiği söylenmiştir. Talimatnameye göre, halkevi binaları yalnız çeşitli sosyal ihtiyaçları karşılayan binalar olarak değil, aynı zamanda ülkemizin mimarî gelişiminde rehberlik edecek eserler olarak da tasarlanmalıdır (C.H.P. Halkevleri Halkodaları 1932-1942, 1942, 20). Rejimin temsilinde vilayete öncelik verilmiş, kaza merkezindeki halkevlerinin sayısı azaltılarak vilayet halkevi sayısının artırılması hedeflenmiştir (Yeşilkaya, 2003, 171).

Tablo 1’den de görüldüğü üzere, yerel malzeme kullanılarak inşa edilen halkevi sayısı fazla değildir. Bunun bir örneği Konya Halkevi’dir. 1940 yılında çizilmiş Konya Halkevi projesi için, mimarı Sabri Oran, geleneksel inşaat usullerine sadık kalmaya çalışıldığını ve taş inşaatçılığına yeniden bir hız verebilmek için projede taş kullanıldığını belirtmiş ve şöyle demiştir:

“...Konyada taş inşaatçılığı eskiden beri an’anevî bir halde vardır. Son senelerde maalesef bu cihet çok ihmal edilmiştir. Bir çok işlenmeğe müsait taş cinsleri mevcut olan bu yurt köşesinde ne için çimento ve iskelet binalar inşa edilmesi icap etsin. Konya muhitinin tabîî renk ve karakterine en çok yakışan taşdan inşa edilmiş Selçuk Türklerinin âbidelerininindir...” (Oran, 1940, 202).

Ancak Konya Halkevi binasının taşıyıcı sisteminin betonarme, dış cephelerinin taş kaplama olduğunu söylemek gerekir (Oran, 1940, 199). Oran’a göre, taşın kaplama olarak kullanılması bile geleneklere bağlılığı ifade etmektedir. Oran, Konya Halkevi’nde dönemin mimarî üslubuna uygun tasarım yapıldığını ve taklitten kaçınıldığını da özellikle vurgulamıştır.

Maraş Halkevi Literatür Araştırması, Amaç, Kapsam, Yöntem

Yerel malzeme ve işçilikle inşa edilmiş halkevlerinden biri de Maraş Halkevi’dir. Günümüzde mevcut olmayan Maraş Halkevi, tarih alanında çokça araştırılmış ve yayınlara konu olmuştur. Doğan (2017), Maraş Halkevi ve faaliyetlerini incelediği yüksek lisans tezinde, öncelikle Maraş ili genelindeki halkevlerinin şube faaliyetleri, idari yapıları, binaları ve bütçelerini ele almıştır. Daha sonra Maraş Halkevi’nin, idari yapısı, başkan ve üyeleri, komite üyeleri, şube çalışmaları ve faaliyetleri ile ilgili bilgileri, gazete ve arşivlerden derleyerek okuyucuya sunmuştur. Doğan’a göre (2017, 130). Maraş Halkevi’nin en faal olduğu şubeler; temsil, halk dershaneleri ve kurslar ile dil-edebiyat şubesidir. Müze ve tarih şubesinde ise çalışmalar oldukça sönük kalmıştır. Maraş’ın 1908-1938 yılları arası tarihine ışık tutan Gümüşalan (2012) da doktora tezinde Maraş Halkevi ve

faaliyetlerine bir bölüm ayırmış, Cumhuriyet sonrası şehrin tek gazetesi olan Maraş Gazetesi'ndeki verileri de ele alarak, halkevinde düzenlenen dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, müze gibi alanlardaki kültür ve eğitim faaliyetlerini, tablolarla, detaylı bir şekilde aktarmıştır. Tezinin halkevleri ile ilgili sonucu olarak Gümüşalan (2012, 297), Maraş'ın Cumhuriyet sonrası dönemde eğitimde geri kalmış olduğunu ancak halkevlerinin açılmasıyla ve burada aktif bir şekilde yürütülen faaliyetlerle, şehirde sosyal ve kültürel değişimin başladığını söylemiştir. Tombul (2019), Cumhuriyet dönemi Maraş basınını ele aldığı yüksek lisans tezinin Halkevi başlığı altında Maraş Halkevi bünyesinde düzenlenen, konferans, dersler gibi etkinlikleri, yönetimde rol oynayan kişileri aktarmıştır. Alpaslan ve Kocaoğlu (2022), Gaziantep ve Maraş Halkevi öncülüğünde dil bayramı kutlamalarını, Doğan ve İlhan (2024), Maraş Halkevi'nin müzik faaliyetlerini incelemiştir.

Halkevleri arasında oldukça aktif bir rol oynamış olan Maraş Halkevi'nin mimarî açıdan ele alınmamış olması büyük bir eksikliklerdir. Bunun yanı sıra T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde Maraş Halkevi'nin inşaat öncesinden başlayarak, arsa seçimi, mimari tasarım süreci, inşaat süreci, yapıda kullanılan malzemeler veya yapıım tekniğine ilişkin çok sayıda belgenin yer alması, bunların derlenerek gün yüzüne çıkarılması çalışmalarının yapılması gerektiği fikrini uyandırmıştır. Maraş Halkevi ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde 1936'dan 1951'e kadar 30 dosya görülmektedir. Bunlar, halkevine armağan edilen kitaplar, halkevinin sigorta ettirilmesi, halkevi faaliyetleri ile ilgili şikâyet ve istekler, düzenlenen folklor sergileri, kitap, piyes, film talebi, malzeme yardımı, okuma yazma kursları, binanın mobilya ihtiyacı, halkevi yayınları, halkevi faaliyetlerine ait fotoğraflar, Maraş ili kaza ve nahiyelerindeki halkevi başkanlarına ait sicil kayıtları, çalışma raporları gibi çeşitli konular hakkındadır. Halkevi inşaatı ve planları ile ilgili 340 adet yazışma, fotoğraf veya çizimin yer aldığı iki dosya ise (490-1-0-0, 1763-1155-1 ve 490-1-0-0, 1763-1156-1) esas kaynak olarak kullanılan Cumhurbaşkanlığı Arşivi belgeleridir. Bu çalışmada, bu iki dosya ana kaynak olarak kullanılarak, Maraş Halkevi'nin inşa öncesi çalışmalardan başlayarak inşaat sürecine, Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan hava fotoğraflarıyla ve uydu görüntüleriyle, inşa edildiği tarihten yıkımına, ışık tutulmaktadır. Çalışma kapsamında, dosyalardaki, çoğunluğu CHP Genel Sekreterliği ve Maraş Halkevi Başkanlığı arasında olan yazışmalar ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, kendi içinde kronolojik sıraya konularak olaylar anlaşılmalı çalışılmış, veriler zaman çizelgesi üzerinde sunulmuştur. Arşivdeki fotoğraflar, bunlara ait yazılar ve vaziyet planı topluca ele alınarak, fotoğraflarda, halkevi binalarının arka planındaki yapılardan, özellikle nirengi noktası olan Kurtuluş Mektebi'nden yola çıkılarak, hangi fotoğrafın hangi yapıya ait olduğu tespit edilmeye çalışılmış ve çizilen vaziyet planı üzerine yazılmış, okunaksız çizimler üzerinden tekrar çizim yapılmıştır. Özetle, arşiv belgeleri, mantıksal ve görsel süzgeçten geçirilerek okuyucuya sunulmuştur ve bu veriler İnşa Öncesi Çalışmalardan Yıkıma Maraş Halkevi bölümünün genelinde kullanılmıştır.

Makale kapsamında arşiv belgelerinden sonra en sık yararlanılan kaynaklar, Çeçen (1990), Şimşek (2002), Yeşilkaya (2003), Durukan (2006), Başgöz (1995), Gönen (2016) ve CHP'nin 1932 (C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, 1932) ve 1942 tarihli Talimatnameleri olmuştur (C.H.P. Halkevleri Halkodaları 1932-1942, 1942). Anıl Çeçen'in Halkevleri kitabından (1990) makalenin giriş bölümünde eğitim-halkevi arasındaki ilişki, halkevlerinin kurulma sebepleri, amaçları, bu süreçteki çalışmalar

ve uygulamalar konularında; Halkevlerinin Kapatılması, Yıkım ve İdeoloji bölümünde ise halkevlerinin kapatılma öncesinden başlayarak, kapatılma süreci ve sonrası hakkında Çeçen'den faydalanılmıştır. Sefa Şimşek'in doktora tezini dönüştürdüğü kitabı (2002), halkevi binalarının idarî işleyişini öğrenmek açısından faydalı olmuştur. Bu konuda Yeşilkaya (2003) ve Başgöz (1995)'ün kitaplarının ilgili bölümleri de okunmuştur. Şimşek, araştırma yaparken, pek çok yayını incelemiş, literatürdeki çok sayıda yayının yanlı olduğunu belirtmiştir. Eleştirel bir gözle halkevi konusundaki kaynakları ele alması açısından bu kaynak oldukça yararlı olmuştur. Halkevlerinin Kapatılması, Yıkım ve İdeoloji bölümü içerisinde halkevlerinin kapanmasının ardında yatan sebepler, kapanma öncesinde CHP'nin çabaları, kapanma süreci, bu eleştirel bakışla aktarılmıştır. İlhan Başgöz'ün (1995) Türkiye'nin eğitim sistemi sorunlarından söz ettiği kitabının Halkevleri bölümünde, CHP'nin eğitim sistemi içerisinde halkevlerine verdiği öneme ve bunun için yapılması gerekenlere değinilir. Bunun yanı sıra halkevlerinin kapatılmasının arkasında yatan nedenler de yorumlanır. Bu kaynaktan yine aynı bölümde faydalanılmıştır. Yeşilkaya'nın yüksek lisans tezini dönüştürdüğü kitabından (2003), mimarlık alanında dönemin mimari yaklaşımları, halkevi binaları üretim süreçleri, partinin proje sağlamadaki görevi konularında yararlanılmıştır. Özellikle Halkevi Binaları Mimarisi, Malzemeleri ve Projelendirme Süreci bölümünde, halkevi projelerinin temini, halkevi binalarının yapım tekniği ve malzemeleri konularında faydalanılmıştır. Durukan (2006) da halkevlerinin mimarisini incelediği teziyle, makalenin özellikle halkevlerinde malzeme kullanımının aktarıldığı bölümüne katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra Durukan'ın incelediği halkevlerinin projeleri hakkında bilgi verdiği Ek B bölümü, makale kapsamında yapım tekniği ve malzemeleriyle halkevlerinin araştırıldığı tabloyu oluştururken çok yardımcı olmuştur. CHP'nin 1932 Talimatnamesinden, diğer ülkelerde kültür birimlerine verilen önem, Türkiye'de halkevlerinin kurulma amacı ve halkevi şubeleri kapsamında giriş bölümünde; 1942 Talimatnamesinden ise, halkevleri mimarisinde arsa seçimi, planlama ve malzeme kullanımının aktarıldığı bölümlerde yararlanılmıştır. Özdemir ve Aktaş'tan (2011) halkevlerinin gelirlerinin temini ve halkevlerinin açıldığı dönemler kapsamında, Halkevi Binaları İdarî ve Ekonomik Yapısı ile Mimarisi, Malzemeleri ve Projelendirme Süreci bölümlerinde faydalanılmıştır. Gönen'den (2016) ise Kurtuluş Savaşı sürecinde Maraş'ta yaşananlar, Abarabaşı Kilisesi ve yanındaki manastırın bu savaşta rolü ve bu tarihî yapıların savaş sonundaki fiziksel durumları hakkında bilgi alınmış, halkevi için arsa tespit ve temin sürecinin aktarıldığı bölümde bu bilgiye yer verilmiştir. Bunlar ve diğer değerli kaynaklar ışığında hazırlanmış bu çalışma ile, Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılını geride bırakırken, Cumhuriyet döneminde varlık göstermiş önemli yapılardan, yerel malzeme ve işçilikle inşa edilmiş ve yıllar içinde binaları yıkılmış Maraş Halkevi, özgün ve bugüne kadar değerlendirilmemiş veriler ışığında literatüre katılmış olacaktır.

Maraş'ta pek çok halkevi faaliyet göstermiştir. Bunlar, Andırın (490-1-0-0, 1763-1154-2), Pazarcık (490-1-0-0, 1763-1153-1), Göksun (490-1-0-0, 1763-1153-2), Elbistan (490-1-0-0, 1763-1154-1), Gazipaşa (490-1-0-0, 1763-1155-1, 242), Afşin (Doğan, 2017, 114) gibi çeşitli ilçe ve mahallelerde konumlanmıştır (3). Bu çalışmada, Maraş'ın merkezinde, kalenin yakınında yer alan, Cumhurbaşkanlığı Arşivi belgelerinde, ilçe veya mahalle ismi belirtmeksizin Maraş Halkevi olarak anılan halkevi incelenmektedir. Bu çalışmaya konu olan yeni binası inşa edilmeden önce, Maraş Halkevi,

3. Bu halkevlerinin faaliyete başlama tarihleri hakkında bilgi olmamakla beraber günümüz durumları da bilinmemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan (2017, 102-118) ve Tombul (2019, 123).

4. 1881 doğumlu, Parti ve Halkevi Başkanı Mehmet Halit Onaran, 1925'te İzmir İli Vali yardımcısı iken TBMM III. Dönem seçimlerine katılmış ve Kars'tan milletvekili seçilmiştir. 24 Ekim 1927'de mazbatasını almış, 1 Kasım'da Meclise katılmıştır. Altı dönem boyunca milletvekilliği yapmıştır (Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. Dönem 1927-1931, t.y.). Onaran, Kars, Burdur, Mardin, İzmir ve Muş'tan milletvekili seçilmiştir. Mayıs 1931'de emekliye ayrılmış ancak çalışmaya devam etmiş, 1936'da görevinden ayrılmıştır (Maraş: Vilayet Gazetesi, 1936, 1). İncelenen dosyalarda, Halit Onaran'ın imzasının bulunduğu yazıların sonuncusu, Haziran 1936 tarihli (490-1-0-0, 1763-1155-1, 159). Onaran, 18 Mart 1964'te vefat etmiştir. Geçmiş dönem parlamento çalışmaları için bkz. Öztürk (t.y., 357), Çoker (t.y. 44), Binark (t.y., 123).

5. Kilise görevlileri cübbelerinin beline, uçları düğümlü kalın beyaz kendir doladıkları için Maraşlılar bu kiliseye Belikendirililer Kilisesi de demiştir (İlbey, 2020).

Şubat 1934'te kurulmuştur (Titiz, 2012, 199; Maraş: Vilayet Gazetesi, 1934, 2; Tombul, 2019, 124; Temizhan, 2006, 53; C.H.P. 17. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, 1949, 7, 8). Belediye'ye ait küçük bir mekânda parti binası (490-1-0-0, 1763-1155-1, 177, 178), eski Türk Ocağı'nın yerinde de halkevi, faaliyetlerini sürdürmekteydi (490-1-0-0, 1763-1155-1, 192). Ancak bu iki işlevi birleştirerek, yeni, büyük, ferah bir yapıya geçilmek istenmiş, bu sebeple Maraş Halkevi binası inşa süreci başlamıştır. Bu çalışmada yeni halkevi binasının mimarisi ele alınmaktadır.

İNŞA ÖNCESİ ÇALIŞMALARDAN YIKIMA MARAŞ HALKEVİ

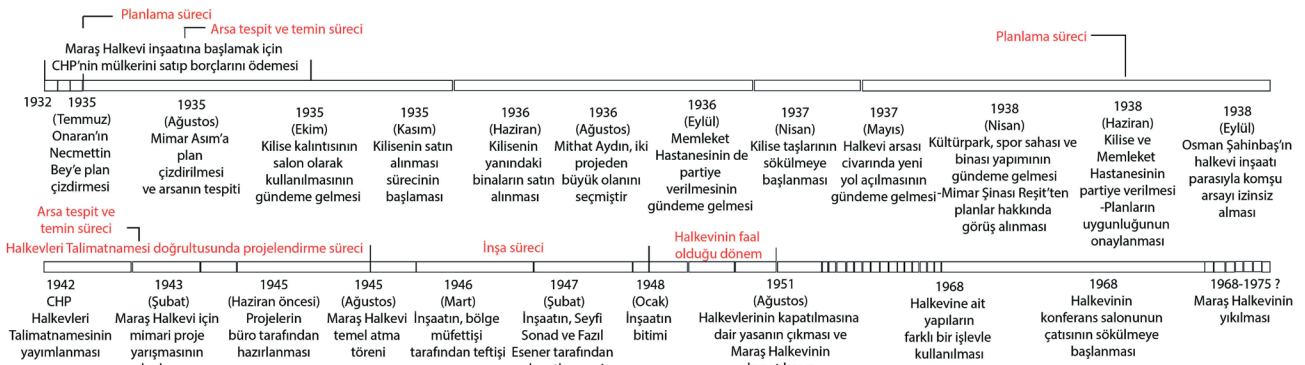
Arsa Tespit ve Temin Süreci

Maraş Halkevi için arsa tespiti, mimari planlarının hazırlanması, finansal destek bulunması, bütçesinin düzenlenmesi ve yönetimi gibi pek çok konuda ilk ve en büyük adımı, Halkevi Başkanı ve İl Parti Teşkilatı Yönetim Kurulu Başkanı, aynı zamanda Burdur Milletvekili Halit Onaran atmıştır (4). Halkevinin nerede inşa edileceği konusunda, Bayındırlık Planı araştırmaları için Ekim 1935'te Maraş'a gelen mimar Asım'a halkevi inşası için en uygun yerin neresi olacağını sormuştur (Resim 1). Mimarın cevabı şöyle olmuştur:

“Bayındırlık Planına göre en uygun yer, bugün valilik özel idaresinin tapulu malı olan ve yıllardan beri terkedilmesi sebebiyle haraplaşmaya başlayan kilise binası ile yanı başındaki eski papaz odalarını bir araya toplayan binanın yer aldığı tepedeki arsadır.” (490-1-0-0, 1763-1155-1, 173).

Halkevi inşa edilmesi planlanan alan, Maraşlılarca Abarabaşı (Abara Başı) veya İt Tepesi (Paköz, 2019, 58) olarak da bilinen yüksek bir tepededir. Esas adı Aziz Antuan Kilisesi'dir, ancak Maraşlılar tarafından Abarabaşı Kilisesi veya Belikendirililer Kilisesi olarak bilinir (5) (Koç, 2010, 153). Hangi yıl inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Bir kaynakta, Katolik Fransiskan rahipleri tarafından 1895 yılında (İlbey, 2020), bir başka kaynakta ise 1895 Hamidiye Katliamlarından sonra Padualı Aziz Antuan adına inşa edildiği söylenmektedir (Keşişyan, 2013). Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki 1905 tarihli bir belgede ise, Abarabaşı'ndaki Latin Manastırı'na kilise inşasının uygun bulunduğu belirtilmiştir (DH.TMIK.M.210/60). Dolayısıyla, kiliseden önce yanındaki manastır binasının mevcut olduğu ve bu manastırın Latin Manastırı olduğu, kilisenin ise 1905'ten sonra inşa edildiği anlaşılmaktadır. 1908 yılında Abarabaşı Tepesi'nde yüz kişilik erkek Latin Ortaokulu'nun da olduğu bilinmektedir (Gümüşalan, 2012, 128; Yorulmaz, 2000, 733). Yapı kompleksi, manastır, okul ve kiliseden oluşmakta olup manastır,

Resim 1. Maraş Halkevi binasının inşa öncesi çalışmalarından yıkımına kadarki sürecinin aktarıldığı zaman çizelgesi (yazar tarafından hazırlanmıştır).

Resim 2. Abarabaşı Tepesinde, Fransisken Manastırı, Abarabaşı Kilisesi ve Latin Ortaokulu (Gönen, 2016, 261).

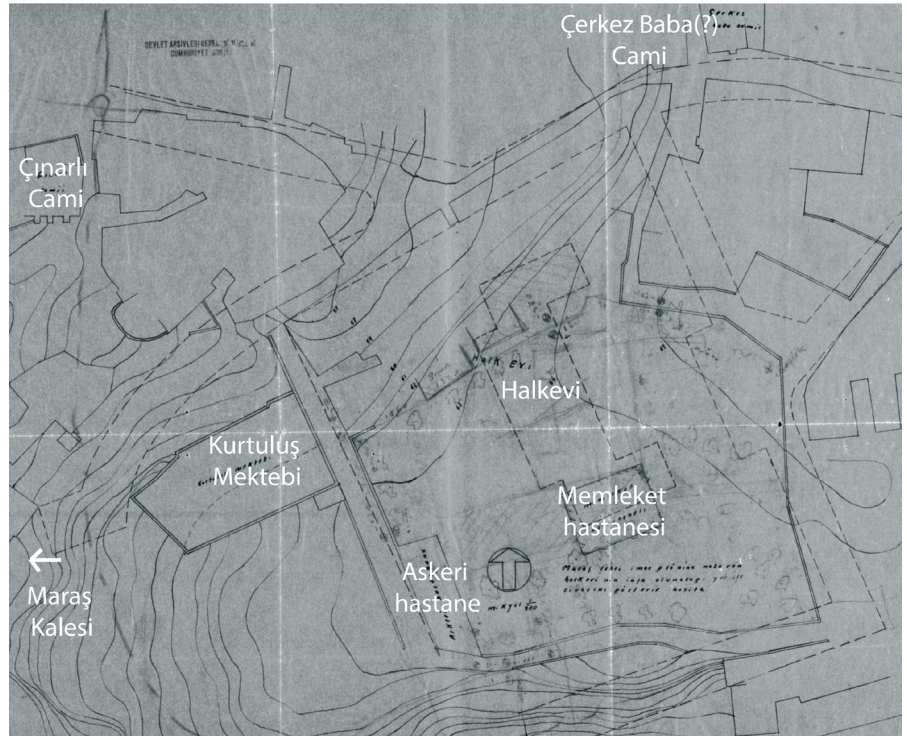
Fransisken Manastırı olarak da kaynaklarda geçmektedir (Gönen, 2016, 261) (**Resim 2**). 1920 Maraş Millî Mücadelesinde, Abarabaşı Kilisesi'nin ve bu kilisenin yer aldığı Kayabaşı Mahallesi'nin rolü büyük olmuştur. Bu mahalle, Millî Mücadelenin ilk teşkilatlanan mahallelerindenidir (Koç, 2010, 153). Fransızlar ve Ermeniler, Abarabaşı Kilisesini üs olarak kullanmışlar, Maraş'a ilk giren İngiliz birliği, içerisinde bu kilise de olan birkaç binaya yerleşmiştir. 250 Fransız ile 200 Ermeni, Abarabaşı Kilisesi'nde konuşlanmışlardır (Gümüşalan, 2012, 139). Savaşın dördüncü gününde, Kayabaşı Mahallesi'nin düşman eline geçme tehlikesi olduğunu değerlendiren Karakız oğlu Muhittin Bey, Abarabaşı Kilisesi'ni baskı altına almak ve kilisenin Fransızlarla irtibatını kesmek için, gaz dökerek kendi evini yakmıştır. Benzer şekilde Abdullah Çavuş da evini yakarak, yangının civardaki Ermeni evlerine yayılmasına çalışmıştır (Gönen, 2016, 230). Savaşın onuncu gününde, Ermenilerin Fransisken Manastırı'nda gruplandığı bilinmektedir (Gönen, 2016, 253). İlerleyen zamanda, Fransızlar savaştan çekilerek şehri terk etmiş, yenilgiyi kabul etmekte zorlanan bazı Ermeniler bu kiliseden ateş açmaya devam etmişlerdir (Günay, 2019, 51, 61). Savaş sona erdiğinde, Abarabaşı Kilisesi'nin doğu ve kuzey tarafının kısmen yandığı bilinmektedir. Bu kiliseden başka dokuz kilise, beş cami, 15 okul, 350 dükkân ve 1.000 ev de savaşta tahrip olmuştur. Savaşta yer alan Amerikalıların tespitlerine göre, Fransisken Manastırı, okullarının tahrip edilmesi hariç sapasağlam ayakta kalmıştır (Gönen, 2016, 328).

Şehrin en yüksek tepesinde, tüm şehre hâkim konumdaki bu alanın halkevi arsası olarak kullanılması gündeme geldiğinde, Abarabaşı Kilisesi harap bir durumdaydı. Kilisenin yanındaki papaz odalarını (manastırı) ise Maraş Trahom (6) Hasta Evi ve Dispanseri kullanıyordu. Kirada olan bu hastane hakkında, Onaran, kira sözleşmesi dolunca hastaneyi Şarın Trahomlular bölgesinde bir yere nakletmenin iyi olacağını, kilisenin yanı sıra bu binanın da satın alınarak halkevi arsasının genişletilmesinin uygun olacağını belirtmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 169). Bu yazışmalarda, Onaran'ın kilise kalıntısı değil de kilise yeri olarak söz etmesi, esas amacın tarihi yapıyı korumak değil, kilisenin yerinin kullanılması olduğunu açıkça göstermektedir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 164). Genel Sekreterlik'ten gelen yazıda, bu kilisenin satılarak veya onarılıp halkevi konferans

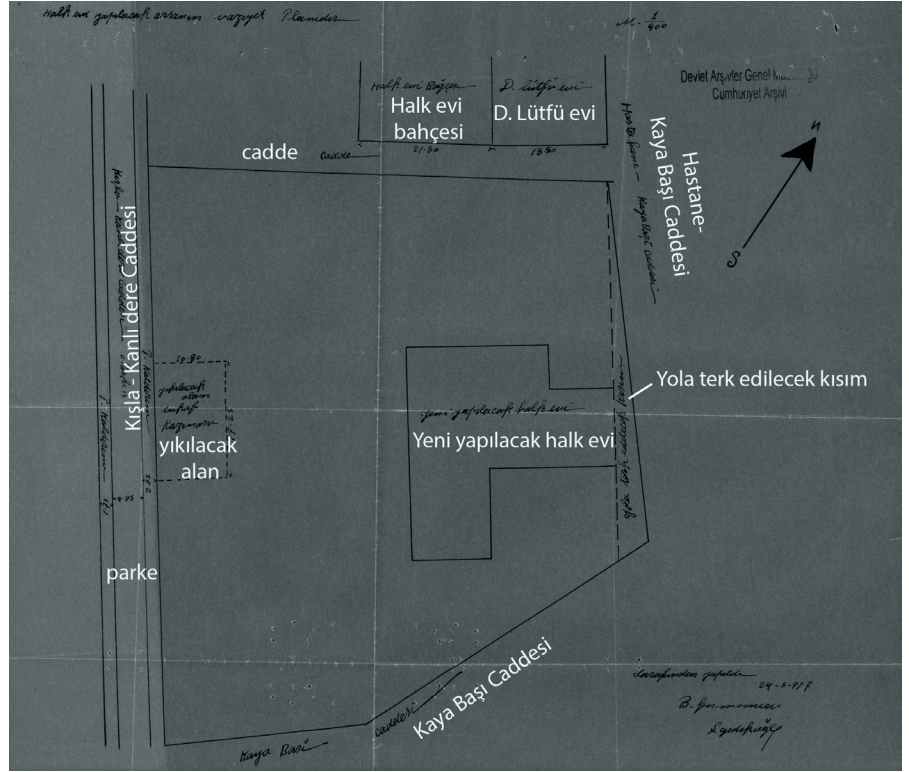
6. Tedavi edilmediğinde körlükle sonuçlanan, bulaşıcı ve ağır bir göz hastalığı olan trahom, Cumhuriyet'in ilk yıllarında önemli bir toplum sağlığı problemi olmuştur (Altay, 2016).

salonu olarak kullanılması seçeneklerinden birinin seçilmesi ve halkevi inşaatına bir an önce başlanması gereğinden söz edilmektedir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 142). Ancak Maraş Halkevi Başkanı Halit Onaran, bunu katı bir şekilde reddetmiş, modern bir halkevi oluşturulmaya çalışırken, eski eserin işlev verilerek kullanılmasını uygun bulmamıştır (490-1-0-0, 1793-1155-1, 200). Tarihte önemli bir yeri olan, Maraş Millî Mücadelesinde rol oynamış, stratejik bir noktada konumlanan ve Maraş'ın tarihine ışık tutan bu kültür varlığının, halkevi inşaatı için taşları sökülüp arsası kullanılması kararlaştırıldığında yıl 1936'dır. Bir yıl sonra, Nisan 1937'de kilise taşları sökülmeye başlanmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 122).

Eylül 1936'da kilise binasının yanı sıra, yakınındaki Memleket Hastanesi olarak kullanılan binanın da partiye verilmesi gündeme gelmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 132) (**Resim 3**). Bu durum vilayetçe uygun görüldüyse de yeni bina satın alma işi, süreci iki yıl kadar uzatmıştır. 16 Haziran 1938'de, kilise ve yanındaki manastırın yer aldığı tepede yer alan Memleket Hastanesi, partiye verilmiş, parti ve halkevi bu yeni binaya taşınmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 100). Mayıs 1937'de, şehircilik faaliyetleriyle halkevi inşası için planlanan alan civarında yeni yol açılması gündeme gelmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 118). 29 Mayıs 1937 tarihli 1/400 ölçekli vaziyet planının, bununla ilgili olduğu düşünülmektedir. Vaziyet planında, yeni yapılacak halkevi, bitişiğinde yola bırakılacak kısım, hastane, D. Lutfü Evi, Kayabaşı Caddesi ve Karlıdere Caddesi-Kışla görülmektedir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 110) İmzasından okunabildiği üzere, çizimi Ş. Gedikoğlu yapmıştır (**Resim 4**). Arsanın satın alma süreci bir hayli uzun sürmüştür (490-1-0-0, 1763-1155-1, 112), bu süreçte farklı kişilerden görüşler alınmıştır. Temmuz 1937'de, arsayı ziyaret eden Milletvekili Alaettin Tiritoglu'nun da yeri uygun bulduğu ve bunun üzerine inşaatı bir an evvel başlanması gerektiği, aksi takdirde Maraş'ın kış mevsiminde inşaatı elverişsiz iklim koşulları sebebiyle, olumsuz etkilenileceği belirtilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 114).

Resim 3. Maraş Halkevi taslak vaziyet planı (490-1-0-0, 1763-1156-1, 83).

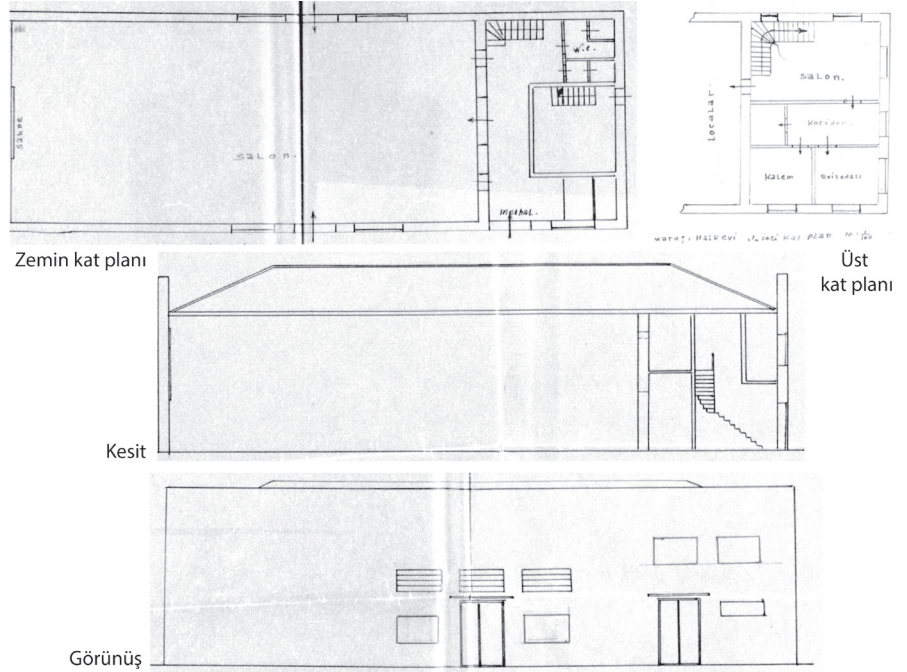
Resim 4. Şehircilik faaliyetleri kapsamında çizilmiş vaziyet planı ve yola terk edilecek kısım, 29 Mayıs 1937 (490-1-0-0, 1763-1156-1, 110).

1938'de Maraş Valisi (İlbay) ve CHP Başkanı Osman Şahinbaş, göreve geldiğinde, halkın spor isteğine karşılık parti bahçesinde bir tenis kortu yaptırmış, halkevi arsasının bitişiğinde bulunan bir arsayı da satın alarak bahçeye ilave etmiş, burada bir yüzme havuzu inşasına başlamıştır. Ancak usulüne uygun yapılmayan arsa temin süreci, özellikle ekonomik anlamda pek çok probleme sebep olmuş, halkevi inşası sürecini bir hayli uzatmıştır.

Planlama Süreci

Maraş Halkevi binası için Halit Onaran, İzmir özel muhasebesi mimarı Necmettin Bey'e 1935'te bir plan çizdirmiştir. Arşiv belgesinde tanımlanan mekânsal öğelerden yola çıkılarak, 1/100 ölçekli zemin ve üst kat planı, kesit ve görünüşün yer aldığı dosyadaki, diğerlerinden farklı olan bir çizimin bu olduğu düşünülmektedir (**Resim 5**). Halkevinin yanı sıra, parti birimini de içeren bu plan, 500 kişilik bir salona sahiptir. Halkevinden ayrı girişi de bulunan bu salon, sinema salonu olarak hizmet verebilecektir. Halkevi tarafından kullanılmadığı zamanlarda, belediyece bu salonun kiralanıp buradan para da kazanılabileceğini belirtmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 176, 177). Onaran, daha sonra, Erzurum Milletvekili, Mühendis Mithat Bey ile plana baktıklarını, holün genişletilmesini ve gerekirse sinema salonunun daha geriye götürülebileceğini söylemiştir. Ama bunların uygulandığına dair bir veri yoktur.

Onaran, Ağustos 1935'te kentin en parlak yerinde bulunan ve önünde bir de geniş arsası olan bu yerin, tiyatro ve sineması ile halkevi olmak üzere mimar Asım tarafından yapılan projesini ve iki fotoğrafını bağlı olarak sunduğunu söylemiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 173). Bu noktada, ikinci bir planın çizdirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. CHP Genel Yönetim Kurulu, ikinci projeden sonra, Abarabaşı Kilisesi'nin salon olarak işlevlendirilerek restore edilmesini önermiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 171). Ancak Onaran, Ekim 1935'teki yazısında, bu zamana kadar iki proje

Resim 5. Maraş Halkevi için ilk tasarıya ait olduğu düşünülen kat planları, kesit ve görünüş (490-1-0-0, 1763-1156-1, 81 ve 82).

hazırlattığını ve düşüncelerinin onaylandığını, ancak şimdi yeni bir istekte bulunulmakta olduğunu belirtmiş, restorasyon işi ile ilgili herhangi bir yorumda bulunmamış ve eski projelerini ve fikirlerini ısrarcı bir şekilde tekrarlamıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 170). Onaran, 1936'da halkevi başkanlığından ayrıldıktan sonraki yazışmalarda Trabzon milletvekili Mithat Aydın'ın ismi görülür. Aydın, tadilen yapılacak sinema, parti binası ve halkevinden oluşan, büyük ve küçük iki proje olarak hazırlanmış önerilere ait plan ve keşifleri incelemiş, büyüğünü uygun görmüştür. Ancak dış cepheyi sade bulmuş ve bir motif eklenmesini önermiştir. Çizimini eke koyduğunu belirtse de buna arşivde rastlanamamıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 139). Bu durum, halkevi tasarımında söz sahibi kişilerin mimarlık altyapısının olup olmadığı sorusunu akıllara getirmektedir (7).

Sadece halkevi binası değil, etrafındaki tesislerle ilgili de her geçen gün farklı fikirler ortaya çıkmıştır. 1 Nisan 1938'de halkevi binasının yanı sıra kültür park, spor sahası ve binası yapılması gündeme gelmiş, Mithat Aydın da bunu uygun görmüş, ancak bunun için buradaki evlerin istimlak edilmesi gerekmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 105). 11 Nisan 1938'de Türk Spor Kurumu'nda görevli mimar Şinasi Reşit'e parti ve halkevi binasına ait projeler sunulmuş, görüşü istenmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 104). Reşit, Maraş Halkevi planını incelemiş, tek kelimeyle üzerinde hiç çalışılmadan çizildiğini düşündüğünü söylemiştir. Reşit'in yorumlarına göre, halkevi projesi çiziminde plan tekniği ve yapı bilgisi yoktur. Halk odası, okuma, toplantı, idare kısımları tefriş edilmemiş, birbirine karışmıştır. Hol, koridor gibi faydasız yerler çok geniş tutulmuş olup mekân kaybı oldukça fazladır. Vaziyet planı da mevcut olmadığından yerine uygunluğu anlaşılamamaktadır. Reşit, bu planı bir mimarın dahi çizmemiş olduğunu düşünmüştür (490-1-0-0, 1763-1155-1, 103). Ancak, Şinasi Reşit'in yorumları dikkate alınmamış olsa gerektir ki, 25 Haziran 1938 tarihli yazıda Erzurum Milletvekili, daha önceden Bayındırlık Vekaletince kabul ve tasdik edilmiş

7. 1895 doğumlu Mithat Aydın, mühendis mektebi mezunu olup mimar değildir (Binark, t.y., 98; Öztürk, t.y., 83).

olan projenin uygulanmasının partice kabul gördüğünü, keşif ve hesabın, vilayet Bayındırlık Müdürlüğü'ne onaylatıldıktan sonra, bütçe müsait olduğunda inşaat başlanması gerektiğini belirtmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 99).

İdari ve Ekonomik Yapısı

Maraş Halkevi bütçesi CHP Genel Sekreterliğinin gönderdiği nakdi yardımlarla sağlanmaktaydı. Ancak bu yardımlar halkevi giderlerini yeterince karşılayamadığı için bütçenin bir kısmı da mahallî yardımlarla sağlanmıştır (Doğan, 2017, 24). Maraş Halkevi inşaatı sürecinde para temini, borçlar ve alacaklar konuları oldukça önem taşımıştır. Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde yer alan Maraş Halkevi hakkındaki en eski belge 1932 tarihli olup, belediyenin her türlü kolaylığı sağlamasına rağmen, halkevinin belediyeye olan borcunun ödenmemiş olması hakkındadır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 222). Bunu takiben, Cumhuriyet Halk Partisinin yedi adet emlakının olduğu, bunların satılarak belediyeye ve maliyeye borcun ödeneceği, kalan para ile halkevi inşaatına başlanacağı planlanmıştır. Bu yedi emlakın beşi dükkân, biri fırka binası biri de harap bir hanın 40'ta 32 hissesidir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 200, 230, 235). Sözü edilen mülklerden harap han haricindekiler hızlı bir şekilde satılmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 200). Ancak han harabesi uzun süre alıcı bulamamış, daha sonra, belediye tarafından hal binası yaptırılması fikri gündeme gelmiş, belediye hana talip olmuş ve fırkanın belediyeye borcu karşılığı han binası verilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 191, 192). Böylece maliyeye borçlar ödenmiş, sadece halkevi olarak kullanılan eski Türk Ocağı binasının 200 lira taksit borcu ile 35 lira vergisi kalmıştır. Ekim 1935'te alacak verecek işlerinin sonuna gelinmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 192). Maraş Halkevi'nin inşasına başlamak için CHP'nin mülklerini satıp, borçlarını ödemesi yaklaşık üç yıl sürmüştür. Dönemin halkevi başkanı Onaran, halkevine gelir temin etmenin yanı sıra, inşaatın yapılması için bir ödeme planı düşünmüş, 20.000 liraya mal olacağı ön görülen yapı için, 1935 senesi bütçesi olan 3.000 lira ile temellerin atılmasını, bir sonraki senenin bütçesi, il özel muhasebesi ve belediye bütçeleri, ayrılacak para ve halkın yardımı ile yapının tamamlanmasını düşünmüştür. Bu fikir daha sonra Genel Sekreterlikçe uygun bulunmuştur (490-1-0-0, 1763-1155-1, 175). Bir işi başarmak için, ona başlamak ve arkasını bırakmamak gerektiğini de söyleyerek bir an önce başlanması gerektiğini vurgulamış, "saygılarımla yalvarırım" diyerek yazısını sonlandırmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 176, 177). Onaran, yol haritası da çizmiş, valiliğin buraya bir fiyat biçmesi ve parti adına buranın satın alınması, sonra kilise yeri, sinema salonu, tiyatro ve önündeki arsanın kent parkı yapılmak üzere, uzun vadede belediyeye kiralanması ve bu yöntemle salonun ve parkın belediyeye yaptırılmasını önermiştir. Böylece halkevi bütçesindeki 3.000 lira ile bina projeye göre inşa edilebilecektir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 173). Bu öneri, CHP Genel Yönetim Kurulu'nda görüşülmüş ve uygun bulunmuştur (490-1-0-0, 1763-1155-1, 171). Kasım 1935'te kilise binasına ait satın alınma süreci başlamış, akabinde 5.025 liraya partiye ihale edilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 160). Haziran 1936'da arsadaki binaların satın alınması işi sonuçlanmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 149). Fakat, Maraş Halkevi binası inşaatına başlandığını dahi göremeden Onaran'ın idarî görevi sonlanmış (8). Eylül 1936'da ekonomik yetersizliklerin yaşandığı görülmektedir. Türk Ocağı binası satılarak mevcut bütçeye eklense de yetersiz kalmıştır. Aradaki farkın halkın yardımı ile kapatılacağı söylenmiştir ancak bu çok da mümkün görülmemiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 132). Yazılarda halkevi inşaatında bazı iktisat çabaları dikkati çekmektedir. Örneğin, inşaat henüz başlamadan, inşaat için kireç ortalama

8. Maraş Halkevi'nin idari işleyişi, başkanları ve ekonomik durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan (2017, 17-27) ve Tombul (2019, 126).

fiyatın yarısının da altına, ahşaplar Orman Müdüriyeti vasıtasıyla yarı fiyatına alınmak için görüşmeler yapılmıştır. Kiliseden çıkan taşların tamamı kullanılacak şekilde planlama yapılmış, kum taşınması işinde belediyenin kamyonlarının yardım etmesi düşünülmüştür (490-1-0-0, 1763-1155-1, 119).

Tam yeni halkevi inşaatı için gereken hazırlıkların büyük kısmı bitmiş olup uygulamaya başlanacakken, yeni Maraş Valisi ve parti başkanı Osman Şahinbaş'ın CHP Genel Sekreterliği'nden izin almadan, halkevi inşaatına ayrılan bütçeyle yan arsayı satın alması, arka arkaya pek çok sorunu beraberinde getirmiş, beş yıl süresince parti, yapılan bu yanlışın içinden çıkmaya çalışmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 100). Şahinbaş, Eylül 1938'de, spor alanı inşası için Türk Spor Kurumu Genel Merkezinden 1.500 lira yardım istemiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 67). Buna cevaben, 1938 bütçesinde ödeneğinin olmadığı söylenmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 94). CHP Genel Sekreterliğince de bu işe ödenek ayrılamamıştır. Çünkü saha inşası başlamış olan bölgelere yapılacak olan yardımlar çoktan tespit edilmiş, ayrılan paralar ilgili bölgelere dağıtılmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 65). 22 Mart 1939 tarihli yazıda, yapılan işin oldukça yanlış olduğu kızgın bir üslupla belirtilmektedir. Halkevi ve parti binası yapılmak üzere ayrılmış paradan, bahçeye spor tesisi yapılmış olduğu, buraya bir de modern bina yapılması planlandığı, halbuki Genel Başkanlık Kurul kararıyla Türk Ocağı'nın satılmasıyla elde edilen paranın, bina yapımına harcanmasına karar verilmiş olduğu, bundan sonraki alım işlemleri için, öncelikle alım bildirdiğinin temin edilmesi gerektiği söylenmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 59).

Henüz, başlanılan spor alanı inşasının tamamlanması için ödenek bulunamamışken ve ek gelir için öneri olarak bahçenin düzenlenmesinden elde edilen döşeme taşlarının satılması dahi gündemdeyken (490-1-0-0, 1763-1155-1, 56), satın alınan arsanın sahiplerinin paralarını tamamen alamadığına dair dilekçe gündeme gelmiştir. Bu olayın akabinde arsa ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde, arsanın hisseli olduğu, satın alınabilen hisselerle birlikte toplamda 700 liraya yakın bir harcamaya sebep olduğu tespit edilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 49). Sonuç olarak Şahinbaş'ın kimseye danışmadan, inşaat için ayrılan para ile yan arsayı satın alması, üstelik arsa için istenen paranın tamamını vermemiş olması ve tapusunu almadan burada yüzme havuzu inşasına başlaması, halkevi binası inşaatının başlamasını geciktirmiştir.

Tasarım Süreci

Vaziyet Planı ve Arsaya Konumlanma

1935 yılında, Abarabaşı Kilisesi'nin kalıntısı, papaz odaları ve Memleket Hastanesi'nin yer aldığı merkezî arsa satın alındıktan sonra, halkevi inşası için çalışmalar başlamıştır. Halkevi için seçilen arsa yüksek bir alanda olup dört yöne de açık ve çevreye hâkim konumdadır. İklimi itibarıyla özel önlemlerin alınmasının gerektiği Maraş'ta kış aylarında kuzeyden poyraz rüzgârlarının esmesiyle şehirde adeta hayatın durduğu, yazın faydalı rüzgârların batıdan estiği, bunun da fazlasının zararlı olduğu, arşiv belgesinde ifade edilmiştir (490-1-0-0, 1763-1156-1, 2). Maraş Halkevi tasarımı, bu veriler göz önüne alınmış olmalı ki, kuzey-güney doğrultusunda arsaya konumlanılmıştır (**Resim 3**).

Mimarisi ve Programı

Şubat 1943'te halkevi binasının inşası için önemli bir girişimde bulunulduğu, bir mimari proje yarışmasının açılmasının planlandığı

görülmektedir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 19). Şartnamede, yarışmanın amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

“...Musabaka gayesi memleketimizin mühim bir kültür kaynağı olan Halkevi binalarının hususiyetlerine göre kullanım bakımından elverişli, mimari itibarıyla yol gösterici, iyi fikir ve esaslar ihtiva eden tekliflerin elde edilmesidir. Aynı zamanda pratik ve hakiki bir mevzu üzerinde çalışarak program muhit ve arsa hususiyetleri göz önünde tutularak, ananevî Türk mimarî esasları dahilinde modern Türk mimarisi için muteber olacak formların vücuda getirilmesine çok önem verilmektedir...” (490-1-0-0, 1763-1155-1, 20).

Bu cümleyle, yarışmanın amacının Geleneksel Türk Mimarisini esas alarak modern yapıların tasarlanması olduğu anlaşılmaktadır. Tasarımın boş arsada yapılacağı ve bu alanın büyük bir kültür merkezi haline getirileceği, aynı belgede belirtilmiştir. Dolayısıyla kilise binası ve diğer yapıların yıkılmasına karar verilmiş olsa gerektir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 20). Projeleri değerlendirmesi planlanan jüri üyeleri; yüksek mühendis mektebi profesörlerinden Prof. Holzmeister, CHP Müşavir mimarı A. Sabri Oran, Türk Mühendisler birliğinden Nafia Vekaleti Yapı İşleri Reisi Yüksek Mühendis Muammer Çavuşoğlu, Türk Mimarlar birliğinden Y. Mimar Abidin Mortaş, Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden Prof. V. Schütte'dir. Ödül ve mansiyon alan projeler partiye ait olacaktır. Yapının programı oldukça geniş olup şu şekildedir:

- Sahne ve diğer bütün detaylarını içeren eden 1000 kişilik bir temsil ve konferans salonu
- 380 m²'lik bir spor salonu, duş, soyunma odaları ve tuvaletler
- 220 m²'lik aile toplantı salonu (gazino)
- Gardırop
- 80-100 kişilik okuma salonu, kitap deposu ve memur odası

Halkevi kısmında;

- 25 m²'lik başkan odası
- 50 m²'lik halkevi idare heyeti toplantı salonu
- Altı adet komite çalışma odası
- Kâtip odası
- Büro
- 20 adet 25'er kişilik dersane
- Resim atölyesi
- Sahne civarında 3-4 adet ufak bando çalışma odası ve koro çalışma odası

Parti kısmında;

- Parti başkanı odası
- Kaza idare heyeti odası
- Kâtip odası
- Büro
- Parti idare heyeti toplantı salonu
- Bekleme odası
- Müfettiş çalışma odası

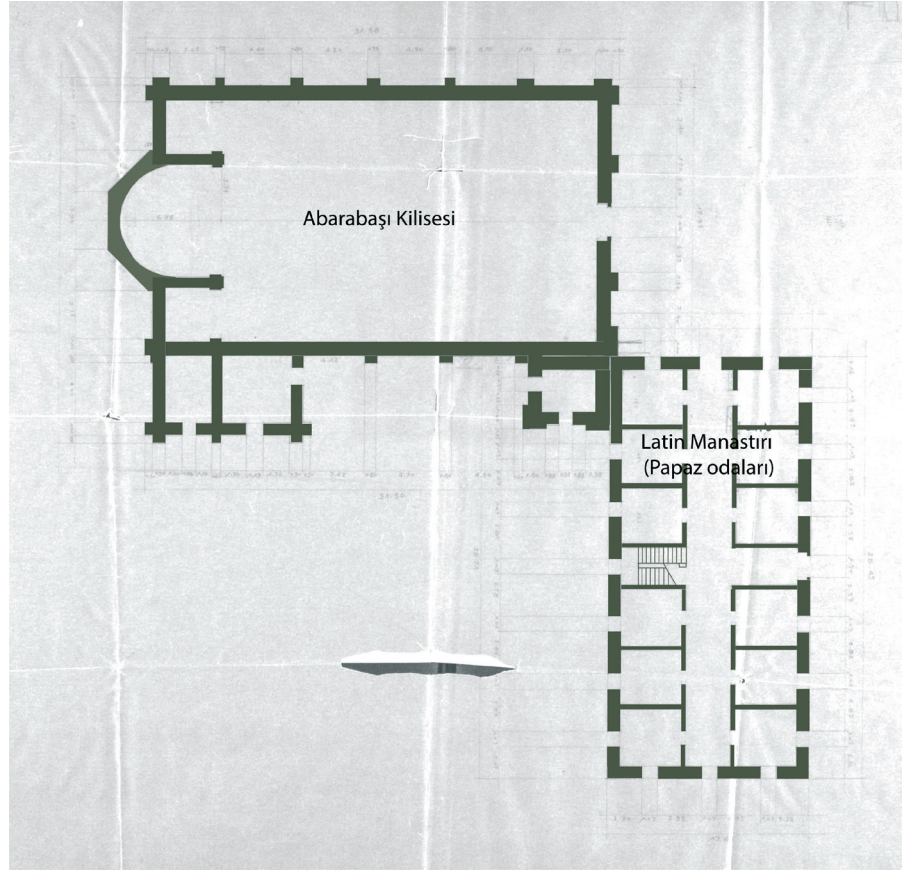
Ortak kullanım alanları olarak spor salonu önünde ve yakınında açık hava oyunlarına müsait bir saha düzenlenecektir. Bundan başka halkevinin merasim ve idare kısmını oluşturan tarafında sakin bir süs bahçesi düşünülecektir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 22-24). Ancak, bu yarışmanın uygulandığına dair bir belgeye veya yarışma projelerine arşivde rastlanamamıştır. 27 Haziran 1945 tarihli belgede ise, CHP Baş Mimarı Seyfi Sonad, projelerin büro tarafından hazırlandığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra, arşivde, yarışmada istenen nitelikte detaylı çizimlerin değil, basit, kroki niteliğinde çizimlerin olması, Maraş Halkevi tasarımı için, teşebbüs edilmiş olsa da bir yarışmanın düzenlenmediğini düşündürmektedir (490-1-0-0, 1763- 1155-1, 17). Yarışma girişiminden iki yıl sonra, halkevi programının biraz değiştirilerek tekrar hazırlandığı görülmektedir. Nisan 1945 tarihli belgede, Halkevi programı şu şekildedir (490-1-0-0, 1763-1156-1, 1);

- Konferans ve Temsil Salonu (müştemilatıyla birlikte gerektiğinde balo vermeye müsait, 700-800 kişilik)
- Aile Toplantı Salonu/Gazino (müştemilatıyla birlikte 150-200 kişilik)
- Kütüphane (150-200 kişilik)
- Parti ve Halkevi büroları (9 komite ve 5 büro için)
- Güzel Sanatlar Binası (gençlere özel, sahneye yakın bir bölüm de ayrıca ayrılabilir)
- İkincil mekanlar

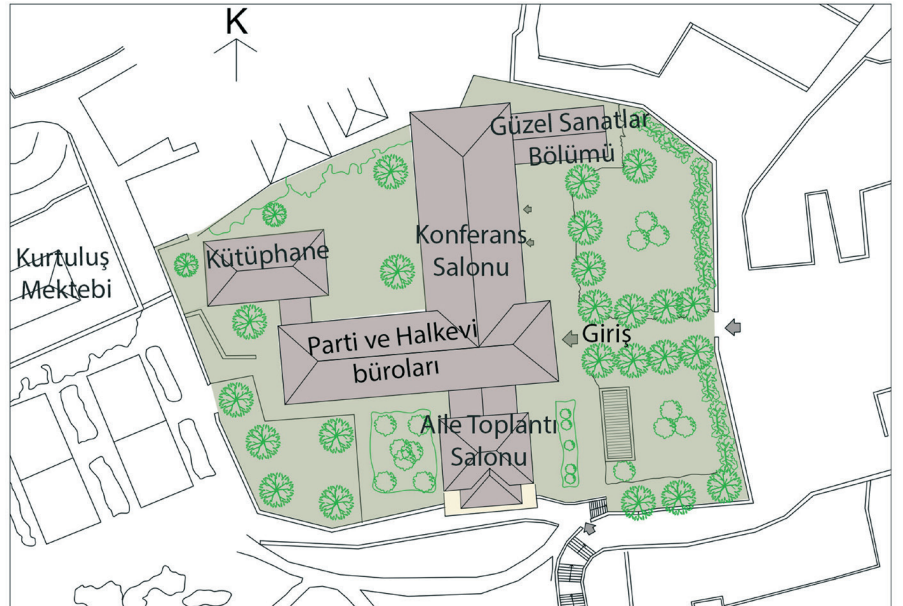
Programın belirlenmesinden iki ay sonra Sonad, inşaata başlanabilmesi için keşif ve tafsilat projelerinin yerel malzeme ve işçilik şartları göz önünde tutularak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Maraş Belediyesi'nde çalışmakta olan yüksek mimar Halim Başaran'ın bu işle ilgilenmesi uygun görülmüş (490-1-0-0, 1763-1155-1, 17), Başaran, kilise binasının sökümü ve yeni inşaat metraj ve birinci keşiflerini kontrol etmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 14, 15). Metraj cetvelinde, mevcut binadan yapılacak tadilat birinci cetveli başlığı altında hedmiyat (söküm işi) ve ilave inşaat (yapım işi) alt başlıkları yer almaktadır. Söküm işlerinin hesaplandığı bölümde, kilise duvarları sökümüne ek olarak, giriş kapısı, parti giriş kapısı, parti giriş üstü, arka girişte bölme, giriş kapısı üstü, oda bölmesi, üst kat pencereleri ve toprak hafriyatı başlıkları altında da hesaplamalar mevcuttur. Bunlar, kilise binasının yanı sıra parti binası olarak kullanılmış olan papaz odalarının (Latin Manastırı'nın) da söküldüğüne işaret etmektedir. Bir başka belgede, kilise ve yanındaki papaz odaları binası görülmektedir (**Resim 6**). Yapım işi kalemleri ise daha fazladır. Bunlar; parti giriş inşaatı, koridor bölmeleri, pencere lento ve dolguları, taş merdivenler ve temelleri, balkon döşemesi ve parmaklığı, tuğla bacalar ve sıvaları, tuğla bölmeler, dış sıvalar, tuvalet, lavabo, temiz su, pis su tesisatları, kiremit değişimi, dış ve iç kapılar başlıkları altında ele alınmıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 16)

İnşa Süreci

Maraş Halkevi'nin temel atma töreni 30 Ağustos 1945'te yapılmıştır (Maraş: Vilayet Gazetesi, 1945, 1, 2). Arşivdeki fotoğraflardan görüldüğü ve yazışmalardan takip edildiği üzere; Maraş Halkevi kompleksi, aile toplantı salonu (gazino), konferans salonu, parti ve halkevi büroları, kütüphane ve güzel sanatlar bölümünden oluşmaktadır (**Resim 7**). Sadece fotoğrafları

Resim 6. Halkevi arsasındaki yıkılması planlanan kilise ve yanındaki papaz odalarına ait plan (mevcut görseldeki okunaksız duvarlar, yazar tarafından koyulaştırılmıştır) (490-1-0-0, 1763-1156-1, 80).

Resim 7. Maraş Halkevi vaziyet planı (490-1-0-0, 1763-1156-1, 78 üzerinden tekrar çizilmiş ve mekanlar saptanarak üzerine yazılmıştır).

mevcut olan bu yapılar tespit edilerek, mevcut ancak okunaksız vaziyet planı tekrar çizilerek, üzerine yazar tarafından işlenmiştir.

Metraj hesaplarında ve keşiflerde, halkevi birimlerinin ayrı ayrı değil, topluca ele alındığı görülmektedir. Birinci keşiften anlaşıldığı üzere, halkevi binasının inşaatında; temellerde, bodrumda ve zeminde taş duvar

kullanılmış, bodrum kat döşemesi, grobeton ve blokaj üzerine yapılmıştır. Duvarlarda ve bacada tuğla; döşemelerde ahşap, mozaik ve doğal taş; merdivenlerde taş ve mozaik; merdiven korkulukları ve parmaklıklarda demir; iç ve dış kapılarda, pencerelerde, inşaat strüktüründe, tavanda, pergola, çatı aksamı ve bankoda ahşap; çatı kaplamasında kiremit; oluk, dere ve şakuli borularda çinko kullanılmıştır. Malzemesi belirtilmeksizin yapılan diğer işler ise, dofen, elektrik ve su tesisatı (temiz ve pis su), tuvalet, lavabo ve duşlar, dış derzleme, iç ve dış sıva ile tavan sıvasıdır. Bunların yanı sıra kullanım yeri belirtilmeden betonarme de birinci keşif içerisinde yer almıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 14, 15).

Seyfi Sonad'a yazılmış bir yazıda görüldüğü üzere, inşaatla kullanılacak taş iki renkli olup, 6 km uzaklıktaki Ahır Dağı eteklerinden çıkarılacaktır. Daha yakında da taş ocakları bulunmaktadır ancak bunların üst tabakaları dondan etkilenmiş olabilir. Ayrıca 80 km mesafede, yonuya elverişli granit taşının da olduğu ifade edilmiştir. Kum, 9 km mesafede bulunan Aksu Deresi'nden getirilecektir. Yörede, işçilik pahalı olmakla beraber, taş, ahşap ve demir ile uğraşan, işinin ehli ustaların olduğu, arşiv belgesinde belirtilmiştir. Bu dönemde, Maraş'ta yerel yapım tekniği bağdadidir (490-1-0-0, 1763-1156-1, 2). Ancak simgesel halkevi binası, Türkiye genelindeki anıtsal yapılarda olduğu gibi kâgir yapım tekniğiyle, sağlam, dış koşullara dayanıklı ve anıtsal formuyla yerel bir malzeme olan doğal taş kullanılarak inşa edilmiştir. Halkevinin salon kısmında, taşın yanı sıra hatıl olarak betonarme de kullanılmıştır. Yörenin taşçı ustaları, kesme taş ve ön ve yan yüzleri düzeltilen taşların kullanıldığı ince yonu taş örgüsüyle duvarları örmüş, denizlikleri kesme taş ile oluşturmuşlardır (**Resim 8, 9, 10**).

İnşaat başladıktan sonra Sonad, ara sıra inşaatı kontrol için gelmiş, küçük eksiklikler dışında inşaatın esas itibarıyla iyi yapıldığını ve denetlendiğini belirtmiştir. Ancak inşaatla tek bir yapıdan değil, tüm temeller atılarak topluca başlanması ve özellikle en önemli yapı olan toplantı ve konferans salonunun son aşamada inşa edilmesinin planlanmış olmasını hatalı bulduğunu söylemiştir. **Resim 11**'de görüldüğü üzere, birbirine bağlı yapılardan oluşan halkevinin tüm birimlerine ait temellerin birlikte atılması, neredeyse inşaatın tamamı için ayrılan 275.000 liranın, sadece temellerin inşası için harcanmasına ve daha sonra ek bütçelerin talep

Ön ve yan yüzleri
düzeltilerek
kullanılan taşlar

Resim 8. Maraş Halkevi inşaatında yerli ustalar tarafından taş duvar örülmesi (490-1-0-0, 1763-1156-1, 72).

Resim 9. Geleneksel yöntemlerle taşı şekillendiren bir usta (490-1-0-0, 1763-1156-1, 16).

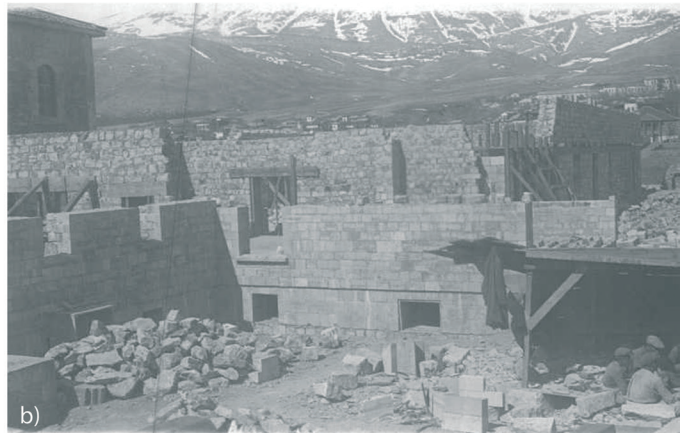

Resim 10. Halkevi inşaatı taş duvarları örülmesi süreci (490-1-0-0, 1763-1156-1, 65).

edilmesine sebep olmuştur. Bu belgede, konferans salonunun da kâgir olarak inşa edilmesinin planlandığı belirtilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 4). İlerleyen zamanda, müfettiş de yapıyı kontrol etmiş, bazı yorumlar yapmıştır. Bu yorumlara göre, konferans salonu inşaatı, planına uygun ve kurallar çerçevesinde başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Ancak Gazino (Aile Salonu) kısmı, kâgir yerine ahşap inşaat sistemiyle yapılmalıdır. Müfettiş, bu yeri engebeli ve fazla eğimli bulmuş, burada ağır bir kitlenin inşasını doğru görmemiştir. Ancak Sonad, arazi durumu ve yerel inşaat göz önüne alınarak, Aile Salonu'nun projede olduğu gibi kâgir olarak inşasına devam edilmesinin yerinde olacağını belirterek, müfettişin bu konudaki önerisini uygulamaya koymamıştır (490-1-0-0, 1763-1155-1, 12) (**Resim 12**).

Yığma yapım tekniği ve taş duvarlarla inşa edilmiş Aile Salonu, arsanın güney ucuna konumlanmıştır (**Resim 7 ve 13**). Kuzey cephesi, parti ve halkevi büroları ile arada tampon vazifesi gören küçük kısma dayalı olduğundan sağlamdır. Güney cephesi, alçak taş duvar üzerindeki dört ahşap dikme ve alt hizasındaki dört ahşap payanda ve çatısı ile oldukça hareketlidir (**Resim 13**). Yapının güney duvarı üzerinde üç kapı ve kenarlarda birer pencere ve üzerlerinde daha küçük kepenkli pencereler mevcuttur. Doğu ve batı cephelerinde aynı pencere sistemi, üçer adet olmak üzere tekrarlanmaktadır. Cephesi sıvalıdır. Şubat 1947'de, Seyfi Sonad ile inşaatı denetleyen Fazıl Esener, Aile Toplantı Salonu'na buzlu cam yerine düz cam takılması, pencere denizliklerinin çinko ile kaplanması ve Toplantı Salonu tavanının alçaltılması gerektiğini belirtmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 5, 6).

Resim 11. a) Maraş Halkevi inşaatında taş temeller ve zemin kat duvarları. Arka plandaki taş yığınının kiliseden sökülen taşlar olduğu düşünülmektedir (490-1-0-0, 1763-1156-1, 12). b) İnşaatın ilerleyen döneminde aynı yönden duvarlar (490-1-0-0, 1763-1156-1, 54).

Resim 12. Solda Aile Salonu, ortada inşa sürecinde Halkevi girişi, sağda inşa sürecinde Konferans Salonu. Sağda arka planda Kurtuluş Mektebi (490-1-0-0, 1763-1156-1, 63).

Resim 13. Aile Salonu binası a) Güney cephesi (490-1-0-0, 1763-1156-1, 44). b) Doğu cephesi (490-1-0-0, 1763-1156-1, 48). c) Batı cephesi (490-1-0-0, 1763-1156-1, 36).

Resim 14. Güzel Sanatlar Binası, a) 1946 yılında, kiremit uygulama süreci devam ederken (490-1-0-0, 1763-1156-1, 52). b) İnşaat bitiminde (490-1-0-0, 1763-1156-1, 38).

Güzel Sanatlar binası, dikdörtgen plan şemalı olup, yapının kuzeydoğusunda konumlanmaktadır (**Resim 7**). Batıda, yüksek bir istinat duvarına bitişik olarak, doğal taş kullanılarak yığma sistemde inşa edilmiştir (**Resim 14**). Pencere ve kapıların söveleri, denizlikler, bina köşeleri ve bodrum katında kesme taş, normal kata ait beden duvarlarında ise, ince yonu taş duvar örgüsü kullanılmıştır. Pencere ve kapıların ahşap olup yaklaşık dörtte bir oranında kısmı, üst pencere olarak ayrılmıştır. Beşik çatılı bu yapının doğu cephesinde iki adet dikdörtgen pencere, güney cephesinde üç pencere ve bir kapı bulunmaktadır. 29 Haziran 1946'da kiremit uygulamasının devam ettiği görülmektedir (490-1-0-0, 1763-1156-1, 52). Şubat 1947'de Sonad ve Esener'in kontrolü sonrası, çinko oluğun yeniden yapılması gerektiği ve pencerelere kuranglez eklenmesi gerektiği belirtilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 4, 5, 6).

Halkevine giriş, iki kesme taş ayak ile bölünen, üç açıklıklı bir kısımdan sağlanmaktadır (**Resim 7 ve 15**). Giriş bölümünde, zemin ve bodrum katlar kesme taş, üst kat, ince yonu taş duvar tekniği ile örülmüştür. Katlar arasında taş silmeler mevcuttur. Girişin kuzeyinde konferans salonu, batısında parti ve halkevi büroları vardır. Konferans salonu, halkevinin en gösterişli ve büyük, aynı zamanda halkevine gelir de getirmesi planlanan önemli bir yapısıdır. İnşaatı sona bırakılmış olsa da tamamlanabilmiştir. Konferans salonu iki katlı olup, katlar arasındaki döşeme betonarmedir (490-1-0-0, 1763-1156-1, 63, 64) (**Resim 16**). Pencere

Resim 15. Solda Halkevi girişi, sağda Konferans Salonu (490-1-0-0, 1763-1156-1, 57).

Resim 16. Beden duvarları inşası sonrası konferans salonu içinde sahne inşası hazırlıkları (490-1-0-0, 1763-1156-1, 61, 68).

ve kapı açıklıklarının üzerinde de betonarme lento kullanılmıştır. Girişin üzerindeki (doğu cephesi) dikdörtgen üç adet pencere, güney ve kuzey cephesinde ve diğer binada aynı formla tekrar eder. Salonun beden duvarları inşa edildikten sonra iç mekânda iskele kurularak sahne inşası için çalışmalar başlamıştır (**Resim 16**). Şubat 1947'de inşaatı kontrol eden Esener ve Sonad, tamamlanması gereken işleri sıralarken, giriş bölümünün zemin merdiveninde kullanılan taş pirincinden, aynı rengi tutmak üzere yapay taş döşeme yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında giriş duvarındaki harç temizlenerek, taş ile aynı renk harçla derzleme yapılacak ve bu bölümdeki tavanın kenarları, ince bir şekilde korniş ile çevrilecektir. Esener, konferans salonu için ise projeksiyon odası kapısının üstünün camlı olacak şekilde düzenlenmesini, projeksiyonun tavana sabitlenmesi gerektiğini ve arka terasa sahneden bir kapı açılması gerektiğini söylemiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 5, 6).

Kütüphane binası, halkevi kompleksinin batısında yer almakta olup dikdörtgen planlıdır. Güney cephesinin doğu ucundan, parti ve halkevi odaları binası ile arasında yer alan tampon bölgeye bitişiktir (**Resim 7 ve 17**). İki mekândan oluşmaktadır. Doğu cephesi üzerinde küçük iki, kuzey cephesi üzerinde büyük üç pencere vardır. 1946 yılında inşa halinde olan kâgir binanın köşelerinde kesme taş kullanılmıştır. Cepheler sıvanmış olup kırma çatı, Marsilya kiremit ile örtülmüştür. Şubat 1947'de Sonad ve Esener'in kontrolü sonrası, kütüphane bankosunun ortadan açılması, mozaik kornişlerin düzenlenmesi ve tadilat planında gösterilen kütüphane girişinin tamamlanması gerektiği belirtilmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 5, 6). Ayrıca, tüm binalar dâhilinde bacaların kısaltılması ve saklanması gerektiği de ifade edilmiştir. Sonad ve Esener'in inşaat kontrolleri sırasındaki önerilerinin uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir.

Resim 17. Kütüphane binası a) 1946 yılında beden duvarları tamamlanmış vaziyette (490-1-0-0, 1763-1156-1, 66) b) İnşaat bitiminde (490-1-0-0, 1763-1156-1, 74).

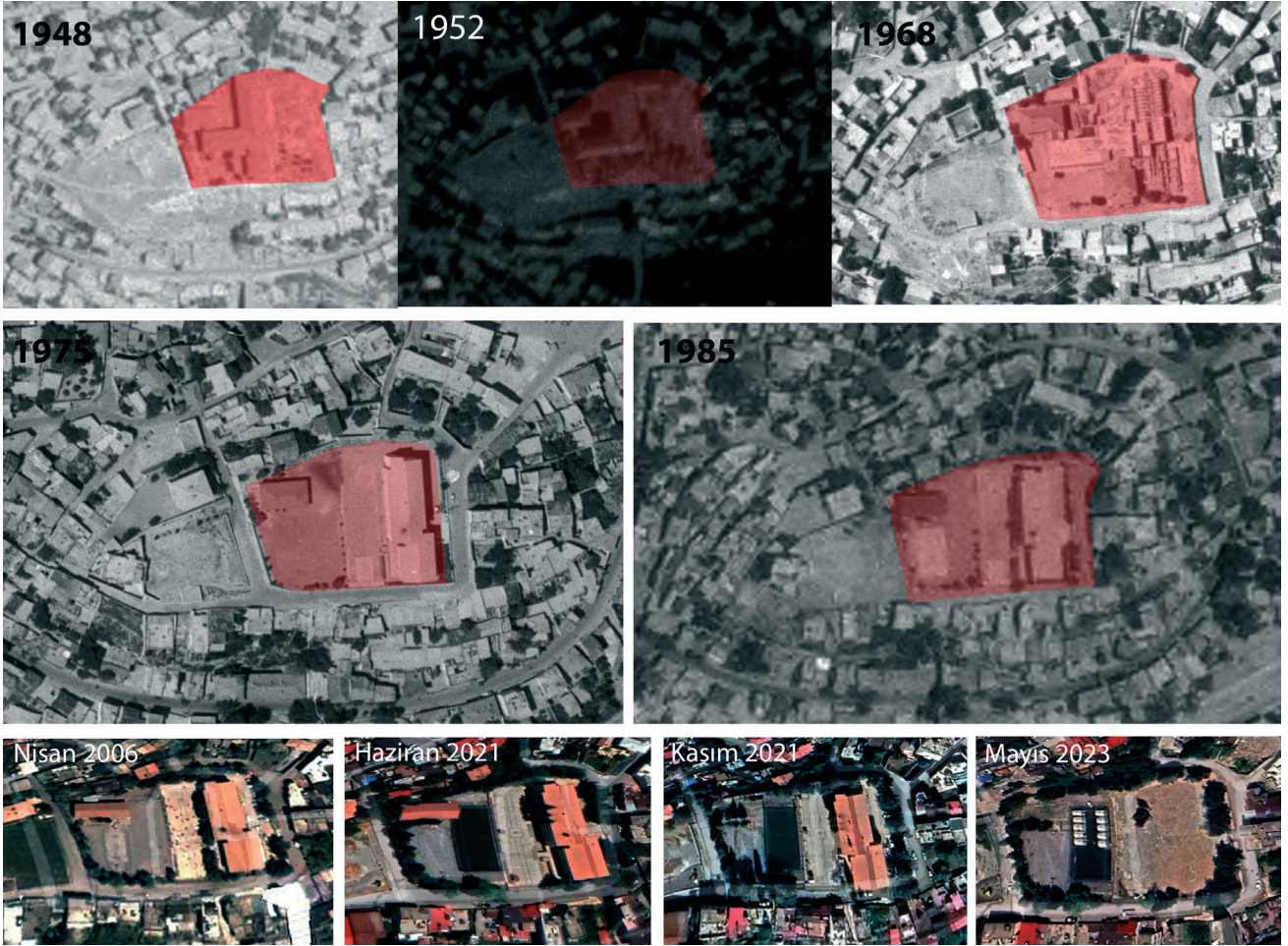

Maraş Halkevi, Abarabaşı Kilisesi ve Latin Manastırı'nın taşları sökülüp yeniden kullanılarak, Abarabaşı tepesine inşa edilmiştir. İnşaatın kontrolünü yapan sorumlu mimar Seyfi Sonad, Kurtuluş Savaşı'nda bu yerin önemini belirtmek için, kilisenin eski çan kulesinin yerine, bu kulenin taş üzerine bir kabartmasının yapılmasını ve açıklayıcı bir yazının yazılmasını istemiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 6). Ancak bu isteğinin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair bir veri yoktur.

İnşa Sonrası Süreci

26 Ocak 1948 tarihli yazıda, halkevi binasının inşaatının bittiği, boya vesaire için talep edilen 10.000 liranın da verildiği, bu verilen ücret hariç, o tarihe kadar merkezden mahalline 315.453 lira yardım yapıldığı belirtilmiştir. Daha fazla yardım yapılamayacağı, bundan sonra eksiklerin tamamlanıp inşaatın bitirilmiş olduğuna dair merkeze bilgi verilmesi Genel Sekreterlikçe istenmiştir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 2, 3). 20 Nisan 1948'de inşaatın bitmek üzere olduğu, tapuya bağlanması için gereken satın alım bildirisinin düzenlendiği görülmektedir (490-1-0-0, 1763-1155-1, 1). 1949 ve 1950 tarihli yazılarda, Maraş Halkevi'nin mobilya ihtiyacı için CHP İl İdare Kurulu Başkanlığına yazı yazılıp para istenmiş ancak olumlu cevap alınamamıştır. Cevaben gelen yazıda, ödeneği yarım kalmış binaların bile tamamlanması için bütçe ayırlamadığı da belirtilmiştir (490-1-0-0, 1763-1154-2, 9). 25 Haziran 1949 tarihli yazıda, son günlerde Maraş'ta dört yangın çıktığı ifade edilmiş, halkevinde çıkabilecek olası yangına karşı önlem olarak binaların sigortalanması için talepte bulunulmuştur (490-1-0-0, 1763-1154-2, 7). Ancak bu da ödenek yetersizliği sebebiyle kabul edilememiştir.

Harita Genel Müdürlüğü'nde, Maraş bölgesine ait 1948, 1952, 1968, 1975, 1985 ve 1999 tarihli hava fotoğrafları mevcuttur. 1948 ve 1952 tarihli hava fotoğrafının görüntü kalitesi çok yüksek olmasa da halkevi binaları görülebilmektedir (**Resim 18**). 1968 tarihli hava fotoğrafı 1948 ve 1952 fotoğraflarına kıyasla daha nettir ve yapıların konturları görülebilmektedir. Bu fotoğrafa göre 1968 yılında kütüphane binası, parti ve halkevi bürolarına ait binanın giriş kısmı hariç diğer kısımları, kütüphane ile bürolar binası arasındaki tampon bölge, aile toplantı salonu ve bürolar binası arasındaki tampon bölge mevcut olup (**Resim 7**), halkevinin giriş kısmı, konferans salonu ve güzel sanatlar binası (**Resim 15**) yıkılmıştır. Kütüphanenin kuzey kısmında, inşaata ait olduğu düşünülen küçük yapılar inşa edilmiştir. 1968'de, halkevi binalarının doğusuna kuzey-güney doğrultusunda konumlanan, yeni büyük bir bina inşa edilme sürecindedir. Bu binanın Kahramanmaraş Ortaokulu olduğu, daha sonraki fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Yedi sene sonrasına ait hava fotoğrafında, kütüphane haricindeki diğer halkevi yapılarının yıkılmış olduğu görülmektedir. 1975 yılında, halkevine ait arsada sadece kütüphane binası ve Kahramanmaraş Ortaokulu vardır. 1985 yılında eski kütüphane binasının önünde bir zemin çalışması olduğu anlaşılmaktadır. 1999 yılına ait hava fotoğrafı çok bulanık olduğundan sadece silüet halinde halkevinin kütüphane binası ve ortaokul binası seçilebilmektedir. Daha sonraki yıllara ait hava fotoğraflarına Google Earth uygulaması üzerinden erişilebilmiştir (**Resim 18**). Nisan 2006'da kütüphane binasının önündeki açık alan, basketbol sahası olarak kullanılmaktadır. Halkevine ait kütüphane binasının da okulun spor salonu olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Haziran 2021'de kütüphane ile ortaokul arasındaki alana daha büyük bir çim futbol sahası yapılmıştır. Uydu görüntülerine göre kütüphane binası, 2021 yılının Haziran ile Kasım ayları arasında bir dönemde

Resim 18. 1948-1985 yılları arasındaki Harita Genel Müdürlüğü hava fotoğrafları ve 2006-2023 yılları arasındaki Google Earth hava fotoğraflarında Maraş Halkevi ve civarı (yazar tarafından hazırlanmıştır).

yıkılmıştır. 6 Şubat 2023 depremi sebebiyle olsa gerek, Şubat 2023 tarihli uydu görüntüsünde Kahramanmaraş Ortaokulu'nun çatısında hasarlar görülmektedir. Bu görüntüde, okulun futbol sahasının deprem çadırları için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mayıs 2023'te Kahramanmaraş Ortaokulu mevcut değildir. Depremde ağır hasar alan binanın ilerleyen aylarda yıkıldığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak 1951 yılında kapatılan Maraş Halkevi'nin, 1952-1968 yılları arasında net olarak bilinmeyen bir tarihte, konferans salonu ve güzel sanatlar binası, parti ve halkevi bürolarının giriş kısmı; 1968-1975 yılları arasında yine net olarak bilinmeyen bir tarihte, parti ve halkevi büroları, aile toplantı salonu ve kütüphane ile bürolar arasındaki tampon bölgenin yıkılmış olduğu görülmektedir. Haziran-Kasım 2021 arasında bir tarihte ise kütüphane de yıkılmış olup günümüzde Maraş Halkevi'ne ait bir yapı kalmamıştır.

HALKEVLERİNİN KAPATILMASI, YIKIM VE İDEOLOJİ

Tek parti döneminin hâkim olduğu ortamda, parti ve devlet bütünleşmiş olduğundan, gerçekte partiye ait yapılar olan halkevleri, devlet yapısı olarak algılanmaktaydı (Yeşilkaya, 2003, 134). II. Dünya Savaşı sonrasında dünyaya yayılan demokrasi havası sonucu CHP hükümeti, ülkede demokrasiye ve çok partili rejime geçilmesi konusunda ilke kararları almış ve bu karar yeni partilerin kurulmasıyla uygulama alanına girmiştir

(Çeçen, 1990, 211). 1946 yılında demokrasiye geçiş ile, CHP halkevlerine daha bağımsız bir kuruluşmuş gibi yaklaşılmaya başlamıştır. Halk da bu süreçte halkevlerinden uzaklaşmıştır. Bu dönemde, devlet ve yerel yönetimin bütçesinden halkevlerine aktarılan para kesilmiş, mali kaynaklar yetersiz kalmıştır (Şimşek, 2002, 207). Halkevleri, bünyesindeki kurslardan veya yayınlardan para almak üzere, tüzüklerinde bazı değişiklikler yaparak gelir elde etmeye çalışmışlar, ancak çok da başarılı olamamışlardır. CHP, çok partili dönemde, halkevlerinin tehdit altında olduğunu fark edince, bu yapıları özerk kamu kuruluşları statüsüne getirmek üzere yapılandırmak için bir rapor hazırlayıp 1947 yılında Genel Kurul'a sunmuştur. Bunun için bir komisyon kurulmuş ve halkevleri için yeni statüler düşünölmeye başlanmıştır. Ve bir kamu kuruluşu (tesis) haline getirilmeye karar verilmiştir (Şimşek, 2002, 210). Ancak siyasal olayların hızla gelişmesi, buna karşın CHP üst yönetiminin eski bürokratik alışkanlıklar nedeniyle ağır işlemesi sonucunda halkevleri için düşünölen değişiklikler, yaklaşan genel seçimler öncesinde gerçekleştirilememiştir (Çeçen, 1990, 237). 1946-1950 döneminde Demokrat Parti (DP) ve Cumhuriyet Halk Partisi, çok kez halkevleri konusunu konuşmalarına rağmen, ortak bir paydada buluşamamışlardır (Şimşek, 2002, 210). 14 Mayıs 1950'de DP iktidara gelmiştir. DP meclis grubu, bir yasa tasarısı hazırlamış ve 8 Ağustos 1951 günü bu tasarı, 5830 sayılı yasa olarak meclisten geçirilmiş ve hızla uygulamaya konmuştur. Böylelikle ölkede çapında halkevleri kapatılmış ve tüm mal varlıklarına devlet tarafından el konulmuştur. Daha sonra bir de 5830 sayılı kanunla hazineye intikal eden menkul ve gayrimenkul malların idare ve tasfiyeleri hakkında yönetmelik çıkarılarak yürürlöğe konmuştur. Bu yönetmeliöe göre, halkevlerine ait arsalar, resmi daire yapımına uygun olmadığı takdirde satılacaktır. Boş binalar ise, öncelikle kamu hizmeti kullanımı için düşünölecek, buna elverişli olmayanlar satılacaktır. Hizmet için gerekli görölmeyen binalar kiraya verilecektir. Bu yönetmelik ve yasa ile, CHP'nin bütün varlığı elinden alınmıştır (Çeçen, 1990, 254). Ölkede genelindeki pek çok halkevi binası valiliklerin emrine verilerek, hastane, okul ya da toplantı mekânları haline dönöştürölmüştür. Halkevlerinde mevcut bulunan eşyalar çeşitli kamu kuruluşlarına paylaştırılmış, yıllar boyunca halkevi kütüphanelerinde biriken kitaplar, lise ve ortaokullara dağıtılmıştır (Çakmak, 2015, 10). Böylece halkevlerinin somut izleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır ve bu kurumların temsil ettiöi laik ideolojiye karşı bir duruş sergilenmiştir. DP, halkevlerinin toplumda yarattıöı kültürel ve sosyal birikimi bir nevi eski rejim kalıntısı olarak değeriendirip bu mirası ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Her ne kadar binaların yıkılmasına ilişkin bir durum belirtilmemiş olsa da Maraş Halkevi özelinde yapılan bu çalışma ile, bazı halkevlerinin kapatılmasını takiben ilerleyen yıllarda, parça parça yıkıldıöı da tespit edilmiştir. Kısaca halkevlerinin kapatılmasından sonra ideolojik yıkımın yanı sıra fiziksel bir yıkım da söz konusu olmuştur.

Halkevlerinin kapatılma arifesinde okuma-yazma oranının Cumhuriyet'in ilk yıllarına oranla üç kat arttıöı görölmüştür (Doöaner, t.y., 5). Halkevleri ile ilgili çalışmalar, şehrin sosyal ve kültürel değışiminde halkevlerinin büyük rolü olduöunu göstermiştir (Gümüşalan, 2012, 297). Pek çok kaynakta halkevlerinin başarısı aktarılmıştır. Ancak bazı kaynaklarda bunun aksi yönünde yorumlar da bulunmaktadır. Şimşek (2002), tezini hazırlarken halkevleri konusunda karşısına çıkan pek çok kaynaöın yanlı olduöunu tespit ettiöini, halkevlerinin işlevsel oldukları dönemde çok başarılı olarak gösterildiöini, ancak farklı kaynaklardan ele alınınca durumun pek de öyle olmadıöını fark ettiöini belirtmiştir (Şimşek, 2002,

223). Benzer şekilde, İlhan Başgöz de (1995, 200, 201) halkevlerinin, işçi, köylü, küçük esnaf gibi kimselere ulaşamadığını, halkevi üyelerinin genellikle, başka yerde eğitilmekte olan öğrenciler, bürokratlar ve devlet memurları olduğunu söylemiştir. Başgöz (1995, 200), halkevi çalışmalarına katılan kişilerin mesleklerinin belirtildiği istatistiklerden de şüphe edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kendisi, Ankara Halkevi'nin çalışmalarına beş yıl katılmış ancak bu süreçte hiç işçi üyeye rastlamamıştır. Oysaki aynı yıllarda, istatistiklerde 3.339 işçinin olduğu belirtilmiştir. Şimşek (2002, 222), halkevlerinde düzenlenen etkinliklerin çoğunun halkın beğenisine ve entelektüel düzenine uygun olmadığını belirtir. Devlet-toplum ayrımının halkevlerinde de tamamen korunduğunu, bunun sebebini, iktidarın, halkı kendi siyasi ve kültürel değerlerini istediği gibi aşılatabileceği boş bir levha olarak görmesi olarak tanımlar.

Halkevleri, 1960 ve 1980 askeri darbelerinden sonra iki kez daha açılmış ancak bağımsız dernek statüsünde açıldıklarından, eski dönemdeki ekonomik kaynaklarının bu dönemde olmamasından ve eski popülaritelerini yitirmiş olduklarından geçmişteki gibi varlık gösterememişlerdir (Şimşek, 2002, 210).

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Maraş Halkevi binasının inşa edilmesi için, belediyeye borçlarının ödenmesi, yeni bina yapımı için arsa tespit ve temin süreci, arsanın genişletilmesi, arsa için finansman temini, planlama, tasarım ve inşa süreçleri, 1932 yılından 1948 yılına kadar 16 yıllık bir süreçte tamamlanabilmiştir. Arsa tespit edildikten sonra, üzerinde yer alan harap durumdaki Abarabaşı Kilisesi, eski manastır binası, hastane ve daha sonra yan arsa satın alınarak dokuz yıl süresince, halkevinin konumlanacağı alanı genişletme çabaları olmuştur. Her yeni gelen yöneticinin daha geniş arsaya daha büyük bir yapı yapmak istemesi, kendi aralarındaki güç savaşlarına işaret eder. Bu süreçte alınan kararlarda, Halkevi Başkanı ve İl Yönetim Kurulu Başkanı Halit Onaran, Trabzon Milletvekili Mithat Aydın, Vali ve Parti Başkanı Osman Şahinbaş önemli rol oynamış, neredeyse tüm kararlar bu yöneticiler tarafından alınmıştır. Bu dönemde Genel Sekreterlik, genellikle para işlerinde karar mercii olmuş, tasarım kararları, Halkevi veya İl Yönetim Kurulu Başkanlarına, valilere bırakılmıştır. Bu kişilerin mimarlık eğitimi almadan bir yapının inşa sürecinde bu denli büyük rollerinin olması tartışmalıdır. Daha önce belirtildiği gibi, 1935'te parti tüzüğünde yapılan değişikliklerle halkevlerine ait kararların CHP Genel Yönetim Kurulu tarafından alınması gerektiği belirtilmiş olmasına rağmen Maraş Halkevi uygulamasında bunun gerçekleşmediği görülmektedir. Özellikle tarihî değer taşıyan Abarabaşı Kilisesi ve Latin Manastırı'nın yapısal olarak onarılabilir durumda olmasına rağmen, CHP Genel Sekreterliği'nin önerisi hiçe sayılarak, Halit Onaran tarafından verilen kararla yıkılmasının tercih edilmesi, hem bürokratik hiyerarşinin ihlal edilmesine, hem de koruma alanında geri dönülmez bir hata yapılmasına sebep olmuştur. Oysaki, bu kararın alınmasından iki sene önce, belediye ve özel idarelerin, tarihî yapıları imar çalışmaları uğruna yıkmak istedikleri konusu gündeme gelmiş ve 1933'te ulusal bir Anıtları Koruma Kurulu oluşturulmuştu. Kültür Bakanlığı'nın bütçesi arttırılarak, tarihî yapıların tespiti, tescili, rölövesi ve onarılması için hizmet edilmesi gerekliliği belirtilmişti (Madran, 1996, 70). Buna rağmen henüz tarihi yapıları koruma bilincinin, yöneticilerde oluşmadığı görülmektedir. Abarabaşı Kilisesi ve Latin Manastırı'nın korunup korunmaması kararı,

bu dönemdeki koruma çabalarına rağmen, kişisel tercihlere bırakılmıştır. Benzer şekilde Maraş Valisi Osman Şahinbaş'ın da kimseye danışmadan yan arsayı satın alması, üstelik satın aldığı kişiye arsa ücretinin tamamını vermeden, izinsiz olarak burada inşaata başlaması ve programsızca halkevi bütçesindeki parayı harcaması, yönetsel bir sorun olmuştur. Arsasını satan kişi, parasını almak için uzun süre üst makamlara dilekçeler yazmış ve zor durumda olduğunu belirtmiştir. Bu noktada halka gösterilen saygı konusunda da CHP yönetiminde yer alanların oldukça yanlış tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Bir başka yönetsel sorun ile Maraş Halkevi'nin inşa sürecinde karşılaşmıştır. Halkevi binalarının temellerinin topluca atılması, tüm halkevi için ayrılan ödeneğin neredeyse tamamının kullanılmasına sebep olmuştur. Burada da bütçe ve inşa süreci yönetiminin başarılı bir şekilde yapılamadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, bu durumun temeller atıldıktan ve harcama yapıldıktan sonra öğrenilmesi ise denetim eksikliğine işaret etmektedir. Kısaca, Maraş Halkevi inşası sürecinde, yöneticilerin bağımsız ve vurdumduymaz tutumları ve oldukça geniş yetkilerinin, pek çok yanlış kararların alınmasına ve halkevi inşası sürecinin gecikmesine sebep olduğu görülmektedir.

Halkevi binalarının yapımların teknikleri incelendiğinde, genellikle betonarme kullanılmış olduğu, kâğır yapımların ise nadiren ve genellikle 1940'lı yıllardan sonra görüldüğü dikkati çekmektedir. İlhan Tekeli (1998, 4), 1923-1950 arasındaki dönemde modern-geleneksel olma ikilemlerinin yaşanmış olduğunu söyler (Kayın, 2008). 1942 tarihli CHP Talimatnamesindeki yerel malzeme kullanım isteği, bununla ilişkilendirilebilir. Maraş Halkevi'nin mimarisinde, bu talimatnamede belirtilen yerel malzeme ve işçilik kullanılması önerisi göz önünde tutulmuştur. Bunda, Maraş Halkevi'nin inşa tarihinin diğer pek çok halkevine nazaran daha geç olmasının ve Talimatnamenin yayınlanmasından hemen sonraki sene tasarım çalışmalarının başlamasının payının olduğu düşünülmektedir. 1943'te Talimatnamede belirtilen hususlara göre bir mimari proje yarışması düzenlenmesi girişimi olmuş ancak gerçekleşmemiş, 1945'te ise inşaat, yerel malzemelerle ve ustalarca yapılmak üzere başlamış, 1948'de tamamlanmıştır. Yöresel taş, ahşap ve demir ustaları, halkevi inşaatında önemli rol oynamıştır. Ahşap kapı, pencere, kepenk ve dikmeler, taş ve mozaik merdiven ile döşeme kaplamaları, demir korkuluklar, dönemin yerel malzemeleriyle yapılmış mimari öğelerdendir. Duvarlar kesme ve ince yonu taş duvar tekniğiyle, bölgedeki ustalarca inşa edilmiştir. Yerel malzeme kullanımında, ekonomik şartlar göz önüne alındığında, kilise ve manastır taşlarından faydalanma ihtiyacının da rol oynadığı düşünülmektedir. Bu dönemde, yakında aktif taş ocaklarının olması da önem taşımıştır. Maraş Halkevi'nin planı Mimar Asım tarafından çizilmiş, daha sonra farklı kişilerden planlar hakkında görüşler alınmıştır. Plan şeması ve yalın cepheleriyle Maraş Halkevi, eski yapılara öykünmeden, modern bir planlama anlayışıyla, yerel malzeme ve işçilikle inşa edilmiş önemli bir yapı olmuştur.

Maraş Halkevi, faaliyet gösterdiği 1948-1951 arasındaki dönemde halkın aydınlatılması için pek çok etkinliğe ev sahipliği yapmış, halkın yeni bir toplanma mekânı olmuştur (Gümüşalan, 2014). Her ne kadar şehrin kültür ve medeniyet konusunda gelişmesi için çalışıldıysa da Halkevi yöneticileri ve CHP'nin yapmış olduğu yoklamalarda, istenilen seviyeye ulaşamadığı görülmüştür (Gümüşalan, 2014). Halkevi yöneticileri bu duruma bütçe yetersizliği ve suistimallerle birlikte kısa sürede çok fazla başkan değişiminin yapılmasını göstermişlerdir (Gümüşalan, 2014, 169; Tombul, 2019, 123).

Bu kadar uzun zaman diliminde, pek çok aktörün rolü ve yüksek meblağlarla inşa edilmiş olan Maraş Halkevi 1951’de DP tarafından çıkarılan yasayla kapatılmış olup binalarının herhangi bir işlevle kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir. Binalar, 1952-1968 yılları arasında net olarak bilinmeyen bir tarihte yıkılmaya başlanmış, önce giriş binası, konferans salonu ve güzel sanatlar binası, 1968-1975 yılları arasında bilinmeyen bir tarihte gazino, parti ve halkevi büroları bölümü, son olarak da 2021’de kütüphane binası yıkılmış olup günümüzde halkevine ait hiçbir yapı mevcut değildir. Yıkıma halkevinin giriş bölümü ve en büyük ve gösterişli yapısı olan konferans salonundan başlanmasının ideolojik temellere dayandığı düşünülmektedir. Cumhuriyet dönemine özgü yapılardan olan ve adeta dönemin aydınlanma mekanları olmuş, yıllar süren çabalarla inşa edilmiş halkevlerinin bir yönetmelikle kapatılması, harcanmış para ve emeklerin hiçe sayılması, ülkenin geçmişine ışık tutan bu gibi kültürel değer taşıyan varlıklarının korunamaması, büyük kayıp olmuştur. Üstelik Maraş Halkevi’nin sadece üç yıl faal olması ve kapatıldıktan kısa bir süre sonra, kilise taşları gibi oldukça sağlam malzeme ve mimariyle inşa edilmiş olmasına rağmen farklı işlevlerle kullanılmak yerine yıkımına başlanması, Maraş Halkevi’nin yıkımının arkasında ideolojik nedenlerin olduğunu düşündürmektedir. Elbette ki bu dönemde farklı işlevle kullanılan halkevi binaları da olmuştur. Ancak bunun istisnalarının da olduğu Maraş Halkevi’nde görülmektedir.

Maraş Halkevi oldukça geç tarihli bir halkevidir. Öyle ki, 1947’de halkevlerinin özerk kamu kuruluşu statüsüne getirilmesi gündemdeyken, Ocak 1948’de halkevi inşaatı için istenen ödeme yapılmıştır. Bu da parti yönetiminin halkevlerine verdiği değeri göstermekte ve halkevlerinin sonunun bu denli kötü olacağını aklından bile geçirmedeğini düşündürmektedir. 1949’da Maraş Halkevi için tekrar ödenek talep edildiğinde gelen cevap olumsuz olmuş, inşaatı yarım kalmış binalara bile ödeme yapılamadığı belirtilmiştir. Bu dönemde, partide ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasını takiben, dönemin modernleşme projesinin bir parçası olarak halkın eğitilmesi ve ülkenin kalkınması için inşa edilmiş, tek parti döneminin en önemli kültürel kurumlarından biri olan halkevleri, geniş kitlelere ulaşmıştır. Tek parti döneminde devletin bütçesinin de aktarıldığı, millî varlık olan halkevleri, DP döneminde ideolojik amaçlarla kapatılmış, bazıları yeni işlev verilerek kullanılmış, bazıları satılmış, bazıları ise kapatıldıktan bir süre sonra yıkılmıştır. Atatürk, modernleşme sürecinde geçmişin değerlerine sahip çıkmayı ve bunu ulusal kimlik inşasıyla bütünleştirmeyi hedeflemiştir. Maraş Halkevi’nde uygulama öncesinde arsadaki tarihî yapıların yıktırıldığı göz önüne alındığında, halkevi inşaatı süresince verilen kararlarda geçmişteki tarihî değerlere pek de sahip çıkıldığı söylenemez. Ancak Maraş Halkevi, ulusal kimliğin aktarıldığı önemli bir Cumhuriyet dönemi yapısı olmuştur. İnşa öncesinden yıkımına, Maraş Halkevi’nin inşa edilmesi sürecinin bu kadar uzun sürmesindeki sebepler özetle; yönetsel sorunlar, hiyerarşik yapı ihlali, güç savaşları, yöneticilerin sorumsuz davranışları, ekonomik yetersizlikler, inşaat yönetimi kontrolü ve bütçe yönetimi konularında bilgi eksikliği olarak sayılabilir. Halkevinin yıkılmasında ise sebebin tamamen ideolojik olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adana Halk Evi Binası (t.y.) *Kültür Envanteri* [<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/adana-halkevi-binası/#17.1/36.993164/35.325768>] Erişim Tarihi: 16.09.2024
- Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu (Halkevi Binası) (t.y.) *Alan Başkanlığı*. [<https://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/ahmet-vefik-pasa-tiyatrosu-halkevi-binası/>] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- ALPASLAN, E., KOCAOĞLAN, H. (2022) Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep ve Maraş Halkevi Öncülüğünde Dil Bayramı Kutlamaları, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21(3) 1699-719.
- ALTAY, S. (2016) Bulaşıcı ve Müzmin Bir Sosyal Afet: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trahom Hastalığı ve Mücadele Çalışmaları (1924-1938), *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* (23) 162-206.
- ARIKAN, Z. (1999) Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, *Atatürk Yolu Dergisi* 6(23) 261-81.
- BERBER, Ö. (2010) *Erken Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Örneklerinden Kadıköy Halkevi Binası Restorasyon Projesi*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Bölümü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- BİNARK, İ. (t.y.) *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943), 1. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 36, Ankara.
- BOĞAZLIYAN, B. (2011) *Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Amasya Halkevi*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi (1932) Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.
- C.H.P. Halkevleri Halkodaları 1932-1942 (1942) Alâeddin Kırıl Basımevi, İstanbul ve Ankara
- C.H.P. 17. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları (1949) Ulus Basımevi, Ankara.
- ÇAKMAK, F. (2015) Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması, *History Studies*, 7(3) 1-21.
- ÇEÇEN, A. (1990) *Atatürk'ün Kültür Kurumu: Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- ÇELEBİ GÜRKAN, Ü. (2022) Modernin İzini Sürmek: Yok Olan Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Örneği Olarak Isparta Halkevi Binası, *İdealkent*, 13(35) 97-137.
- ÇOKER, F. (t.y.) *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1935. I. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları No.: 11, Ankara.
- DOĞAN, H. (2017) *Maraş Halkevi ve Faaliyetleri*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- DOĞANER, Y. (t.y.) *Halkevleri, Atatürk Ansiklopedisi*. [<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halkevleri/>] Erişim Tarihi (13.09.2024)

- DURUKAN, A. (2006) *Cumhuriyetin Çağdaşlaşma Düşüncesinin Yaşama ve Mekâna Yansımaları: Halkevi Binaları Örneği*, yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimarlık Bölümü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- DÜZENLİ, H.İ., DÜZENLİ, E. (2019) 100 Yıl Önce-100 Yıl Sonra Mardin: Birinci Cadde ve Halkevi Binası Üzerinden Bir Modern Kent Okuması, *Megaron* 14 (1) 103-21.
- Eskişehir'e Yakışacak Proje (2022) *Eskişehir Büyükşehir Belediyesi*. [https://www.eskisehir.bel.tr/icerik-detay.php?icerik_id=7550&cat_icerik=1&menu_id=24;%20https://dadmimarlik.com/p/eskisehir-halkevi] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- Finike Halk Eğitimi Merkezi (t.y.) *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı*. [https://finikehalkegitim.meb.k12.tr/07/05/124389/okulumuz_hakkinda.html] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- GÖNEN, C. (2016) *Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı Maraş*, Lazer Yayınları, Ankara.
- GÜÇLÜ, M. (2022) Cumhuriyet Halk Partisi'nin Finike-Kaş Kaza Teşkilatı ve Halkevlerinin İnşası (1923-1951), *Tarih İncelemeleri Dergisi* 37(1), 215-43
- GÜMÜŞALAN, N. (2012) *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş (1908-1938)*, yayınlanmamış Doktora Tezi, Tarih Bölümü, Selçuk Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- GÜMÜŞALAN, N. (2014) Maraş Halkevi ve Faaliyetleri, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 10(19) 147-71.
- GÜNAY, N. (2019) Milli Mücadelenin İlk Zaferi: Maraş Millî Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı. *Türkiyat Mecmuası 'Milli Mücadele' Özel Sayısı* (29) 47-74.
- GÜNEŞ, İ. (t.y.). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM V. Dönem (1935-1939) II. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları No.: 26, Ankara.
- GÜNKÖR, C. (2017) Eğitim ve Kalkınma İlişkisinin İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi* 3(1) 14-32.
- İLBAY, A.D. (2020) *Ermeni Şükrü'nün Maraşlılara İhaneti*. [https://www.marasgundem.com.tr/makale/ermeni-sukrunun-maraslilara-ihane-17404] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- KAYIN, E. (2008) Türkiye Koruma Tarihindeki Kırılmalar, *Mimarlık Dergisi* 343 [http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=354&RecID=1970#_edn12] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- KEŞİŞYAN, V. (2013) *Maraş-Manastırlar, Adak Yerleri ve Kiliseler*. [https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/maras-sancagi/din/kiliseler-ve-adak-yerleri.html] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- Kocaeli'nde Tarihi Halkevi Binasının Restorasyonu Tamamlandı (2024) *TRT Haber*. [https://www.trthaber.com/haber/guncel/kocaelide-tarihi-halkevi-binasinin-restorasyonu-tamamlandi-868606.html] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- KOÇ, K. (2010) *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- KÖMÜRCÜ, A. (1938) Manisa Halkevi Projesi, *Arkitekt* 1938 (10-11) 295.

- KULÖZÜ, N. (2017) Yitirilen Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Mirası: Erzurum Halkevi, *Mimarlık Dergisi* 395. [http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=409&ReclID=4188] Erişim Tarihi (16.09.2024).
- MADRAN, E. (1996) Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-I, *ODTÜ MFD* 16(1-2) 59-97.
- Maraş: *Vilayet Gazetesi* (1936) Sayı 144-5, 2 Temmuz 1936, 1.
- Maraş: *Vilayet Gazetesi* (1945) Sayı 617, 8 Eylül 1945, 1-2.
- Maraş: *Vilayet Gazetesi* (1934) Sayı: 47, 31 Temmuz 1934, 1.
- Maraş'ta Bir Devr-i Âlem (2012) Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş.
- MEMİŞ, S. (2022) *Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşmenin Mimarlığa Yansımaları: Seyfi Arkan'ın İzmit Halkevi Binası Örneği*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Bölümü, İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul.
- ORAL, M. (2002) Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 53(18), 499-520.
- ORAN, A.S. (1940) Konya Halkevi Binası Projesi, *Arkitekt* 09-10 (117-118), 198-202.
- ÖZDEMİR, Y., AKTAŞ, E. (2011) Halkevleri (1932'den 1951'e), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (45) 235-62.
- ÖZER, S. (2015) Burdur Halkevi ve Faaliyetleri (1935-1951), *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11 (22) 331-62.
- ÖZTÜRK, C. (2021) Atatürk Döneminde Eğitim-Öğretim. *Atatürk Ansiklopedisi*. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-egitim-ogretim/] Erişim Tarihi (2.11.2023)
- ÖZTÜRK, K. (t.y.) *Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. Dönem 1927-1931 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları No.:10, Ankara.
- PAKÖZ, A. (2016) Kahramanmaraş'ta Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Evi: Çiftarslan Evi, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi* 5(1) 57-69.
- Sivas Halkevi Projesi Müsabakası (1939) *Arkitekt* 1939 (3-4) 65-8.
- ŞEVKAN, P. (2019) *Mersin Tren Garı-Halkevi Arasındaki Tarihi Kent Dokusunda Bulunan Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapılarının İncelenmesi*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Bölümü, Toros Üniversitesi, Mersin.
- ŞİMŞEK, S. (2002) *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- TEKELİ, İ. (1998) Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, ed. Y. Sey, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul; 1-24.
- TEKİN, D. (2017) *Toplumsal Bellek ve Mekân: Zonguldak Halkevi Binası*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sanat Tarihi Bölümü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- TEMİZHAN, O. (2006) *Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- TİTİZ, H. (2012) *Cumhuriyet Döneminde Halkevlerinin Eğitim ve Tarih Çalışmaları 1932-1951 (Akdeniz Bölgesi Örneği)*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- TOMBUL, Y. (2019) *Cumhuriyet Dönemi Maraş Basını ve Bölgenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Gelişiminin Basındaki Yansımaları (1923-1990)*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- TOMSU, L. (1938) Şehremini Halkevi Projesi İzah Notu, *Arkitekt* 1938 (9) 253-6.
- YEŞİLKAYA, N.G. (1997) *İdeoloji Mimarlık İlişkisi ve Türkiye’de Halkevi Binaları: 1932–1946*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- YEŞİLKAYA, N.G. (2003) *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ, İ., GÜNEŞ, G. (2022) Çine Halkevi ve Faaliyetleri 1938-1951, *Belgi Dergisi* (24) 113-29.
- YORULMAZ, Ş. (2000) Osmanlı-Fransız İlişkileri Çerçevesinde Osmanlı Topraklarında Açılan Kültür Kurumları, *OTAM* (11) 733.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Belgeleri
- DH.TMIK.M.210/60: Maraş’taki Abarabaşı’ndaki Latin manastırına kilise inşasının ferman-ı aliye uygun olduğu. Tarih: Hicri 7.10.1323
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri
- 490-1-0-0, 1661-781-1: Finike Halkevi binasının planları. 27.04.1945
- 490-1-0-0, 1661-782-1: Kaş, Serik, Manavgat ve Finike halkevleri bina inşaatlarına yapılan yardımlar ile masraflar. 24.06.1939
- 490-1-0-0, 1676-831-1: Bursa Halkevi 1. kısım inşaatına ait plan ve projeler. 1940.
- 490-1-0-0, 1652-748-1: Amasya’da yaptırılacak parti ve halkevi binasına ait planlar. 01.03.1938
- 490-1-0-0, 1663-790-1: Aydın Çine Halkevi binasının planları. 02.01.1944.
- 490-1-0-0, 1676-831-1: Bursa Halkevi 1. kısım inşaatına ait plan ve projeler. 1940.
- 490-1-0-0, 1714-970-1: Bayburt Halkevi binası ikmal inşaatına ait planlar ile keşif cetvelleri. 16.09.1948
- 490-1-0-0, 1725-1013-1: Kadıköy Halkevi binasına ait planlar. 1940
- 490-1-0-0, 1760-1143-1: Manisa’nın Akhisar Halkevi binasına ait plan ve fotoğraflar. 01.09.1944
- 490-1-0-0, 1794-1272-1: Urfa Halkevi binasına ait proje ve planlar. t.y.
- 490-1-0-0, 1797-1288-1: Bartın Halkevi planları. 02.05.1946
- 490-1-0-0, 1763-1153-1: Maraş’ın Pazarcık ilçesinde yaptırılan halkevi binasının eksiklerinin tamamlanması. 29.08.1945

- 490-1-0-0, 1763-1153-2: Maraş'ın Göksun ilçesinde yaptırılacak halkevi binası için arsa temini. 04.09.1945
- 490-1-0-0, 1763-1154-1: Maraş'ın Elbistan ilçesinde ödenek olmadığından halkevi binası yaptırılmayacağı. 29.07.1948
- 490-1-0-0, 1763-1154-2: Andırın Halkevi inşası ve tamirâtı ile Maraş Halkevi için yapılan binanın sigorta ve mobilya ihtiyacının karşılanması. 18.03.1950
- 490-1-0-0, 1763-1155-1: Maraş'ta bulunan Partiye ait bazı emlakın satışı ile Maraş Halkevi inşaatı. 20.04.1948
- 490-1-0-0, 1763-1156-1: Maraş Halkevi inşaatı ve buna ait planlar. 16.04.1945

Received: 04.11.2023; Final Text: 09.01.2025

Keywords: People's houses; natural stone; Republican period architecture; Kahramanmaraş; Abarabaşı Church

A REPUBLICAN BUILDING CONSTRUCTED WITH LOCAL MATERIALS: MARAŞ PEOPLE'S HOUSE FROM PRE-CONSTRUCTION WORKS TO DEMOLITION

This study examines the Maraş People's House, which differs from many other reinforced concrete people's houses in that it was built with local materials and craftsmanship, in the light of the documents of the Presidential archive (Cumhurbaşkanlığı Arşivi). Starting from the payment of debts before the construction of the People's House, the study examines the identification and procurement of the land, the planning process, the administrative and economic structure of the People's House, the design process including the site plan, architecture and program, the construction process and the post-construction process. The main source of the study is two files from the Presidential Archives, which contain 340 documents consisting of correspondence or drawings. In addition, aerial photographs from the General Directorate of Mapping (Harita Genel Müdürlüğü) shed light on the demolition process of the buildings.

Before the new building was constructed, the Maraş People's House continued its activities in the building left over from the Türk Ocağı. The Republican People's Party (CHP) building was located in an old structure. This situation led the Party to construct a new building that would be used as both the People's House and the party building, and thus work began on the construction of the Maraş People's House. In 1932, the party sold some of its properties to raise funds for the People's House, and in 1935, Halit Onaran, the president of the Maraş People's House, had Necmettin Bey, the architect of İzmir's private accounting office, and a month later, architect Asım draw a project. Then the search for a location began. Architect Asım proposed that a community house be built on the site of the ruined Abarabaşı church, located on a high hill in Maraş, and the Latin Monastery next to it, which was used as a trachoma hospital. Although the CHP General Secretariat suggested that the church be restored and used as the conference hall of the people's house, Onaran rejected this decision. In 1937, the stones of the church and monastery were dismantled and stored to be used in the construction of the people's house. However, the purchase of the hometown hospital and then the adjacent land in order to be located on a larger plot of land and build a much larger community center delayed the start of construction. Finally, in 1943, initiatives for the

construction of the public house were accelerated. An architectural project competition was planned for the Maraş People's House building. The aim of the competition was to design a modern building using local materials. However, the competition did not materialize and architect Asım's project was implemented. On August 30, 1945, the construction of the People's House building began and was completed in 1948.

The People's House building consisted of a library, a conference hall, a fine arts center, a family meeting hall and offices for the party and the People's House. Each building has its own structure and is connected to each other by low buildings acting as buffers. The construction technique was masonry, the materials used were stone and reinforced concrete in the conference hall beams. Depending on the importance of the space, fine masonry and cut stone construction techniques were preferred for the walls. After 13 years of labor and three years of construction to acquire the land and secure the necessary financing, this large complex could only operate for three years, during which time it contributed to the educational and cultural development of the people. Administrative problems, violation of the hierarchical structure, power struggles, irresponsible behavior of administrators, economic inadequacies, lack of knowledge on construction management, control and budget management were some of the reasons for the delay in the construction of the People's House.

At an unknown date between 1952 and 1968, the entrance, the conference hall and the fine arts building were demolished; at an unknown date between 1968 and 1975, the party and community center offices, the family meeting hall, and in 2021 the library were demolished, and the People's House does not exist today. The Maraş People's House, which was built of very strong church stones, was demolished for ideological purposes in a short time. Like other people's houses, the demolition of the Maraş People's House caused both material and moral damage to the country.

YEREL MALZEME İLE İNŞA EDİLMİŞ BİR CUMHURİYET DÖNEMİ YAPISI: İNŞA ÖNCESİ ÇALIŞMALARDAN YIKIMA MARAŞ HALKEVİ

Bu çalışma, yerel malzeme ve işçilikle inşa edilmiş olması açısından betonarme halkevlerinden farklılaşan Maraş Halkevi'ni, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi belgeleri ışığında incelemektedir. Çalışmada, halkevinin inşası öncesi borçların ödenmesinden başlanarak, arsanın tespit ve temin süreci, planlama süreci, idari ve ekonomik yapısı, vaziyet planı, mimarisi ve programını kapsayan tasarım süreci, inşa süreci ve sonrası ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında esas kaynak olan iki Cumhuriyet Arşivi dosyasında yer alan yazışma ve çizimlerden oluşan 340 belge incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bunların yanı sıra Harita Genel Müdürlüğü'nden temin edilen hava fotoğrafları ile binaların yıkım sürecine ışık tutulmuştur.

Maraş Halkevi, çalışmaya konu olan yeni binası inşa edilmeden önce, kapatılan Türk Ocağı binasında faaliyetlerini sürdürmekteydi. Cumhuriyet Halk Partisi yönetim binası ise oldukça eskiydi. Bu durum Parti'yi hem halkevi hem de parti binası olarak kullanılacak yeni bir bina inşa etmeye yöneltti ve böylece Maraş Halkevi'nin inşası için çalışmalar başladı. 1932 yılında parti, halkevine kaynak yaratmak için bazı mülklerini sattı ve 1935 yılında Maraş Halkevi Başkanı Halit Onaran, İzmir Özel Muhasebe Bürosu Mimarı Necmettin Bey'e, bir ay sonra da Bayındırlık

Planı araştırmaları için Maraş'a gelen Mimar Asım'a birer proje çizdirdi. Bunun akabinde yer arayışına başlandı. Mimar Asım, Maraş'ta yüksek bir tepede bulunan harap durumdaki Abarabaşı Kilisesi ve yanındaki Trahom Hastanesi olarak kullanılan Latin Manastırı'nın yerine bir halkevi yapılmasını önerdi. CHP Genel Sekreterliği tarafından kilisenin restore edilerek halkevinin konferans salonu binası olarak kullanılması önerilmişse de Onaran bu kararı reddetmiştir. 1937'de kilise ve manastırın taşları sökülerek halkevinin yapımında kullanılmak üzere depolanmıştır. Ancak, daha geniş bir arazide konumlanmak ve çok daha büyük bir halkevi inşa etmek için Memleket Hastanesi'nin ve ardından bitişiğindeki arazinin satın alınması, inşaatın başlamasını geciktirmiştir. Nihayet 1943 yılında halkevinin inşası için girişimler hızlanmış, Maraş Halkevi binası için bir mimari proje yarışması planlanmıştır. Yarışmanın amacı, yerel malzemelerin kullanımıyla modern bir yapı tasarlamak olmuştur. Ancak yarışma gerçekleşmemiş ve Mimar Asım'ın projesi uygulanmıştır. 30 Ağustos 1945 tarihinde yapımına başlanan Maraş Halkevi binası 1948 yılında tamamlanmıştır. Halkevi binası, kütüphane, konferans salonu, güzel sanatlar merkezi, aile toplantı salonu ile parti ve halkevi yönetim binalarından oluşmaktaydı. Bu binalar birbirlerine, alçak birimlerle bağlanmıştı. İnşaat tekniği olarak kâgir sistem, malzeme olarak taş, ve konferans salonu binası hatılında betonarme kullanılmıştır. Mekanın önemine göre duvarlarda ince yonu ve kesme taş yapım tekniği tercih edilmiştir.

Arazinin elde edilmesi ve gerekli finansmanın sağlanması için verilen 13 yıllık emeğin ve üç yıllık inşaat sürecinin ardından, bu büyük kompleks sadece üç yıl faaliyet gösterebilmiş, bu süreçte halkın eğitim ve kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur. Halkevinin inşa sürecinde, yönetsel sorunlar, hiyerarşik yapı ihlali, güç savaşları, yöneticilerin sorumsuz davranışları, ekonomik yetersizlikler, inşaat yönetimi kontrolü ve bütçe yönetimi konularında bilgi eksikliği gibi sebeplerin, halkevi inşası sürecinin gecikmesine sebep olduğu görülmektedir. 1952-1968 yılları arasında net olarak bilinmeyen bir tarihte önce binanın giriş kısmı, konferans salonu ve güzel sanatlar binası, 1968-1975 yılları arasında yine net olarak bilinmeyen bir tarihte, parti ve halkevi büroları, aile toplantı salonu ve 2021'de kütüphanesi yıkılmış olup halkevi günümüzde mevcut değildir. Oldukça sağlam kilise taşlarından inşa edilmiş olan Maraş Halkevi, kısa sürede ideolojik amaçlarla yıkılmıştır. Diğer halkevleri gibi Maraş Halkevi'nin de yıkılması ülkeye hem maddi hem de manevi zarar vermiştir.

SEZGİ GİRAY KÜÇÜK; B. Arch, M. Sc., PhD.

Received her B. Arch from Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture (2002-2008). Earned her M. Sc. and PhD. in restoration from İstanbul Technical University (2008-2012; 2012-2018). Major research interests include changing urban texture in the historical environment, mosque and church architecture, the use of materials in historical buildings. sezgi.giray.kucuk@msgsu.edu.tr